

A POLGÁR

A DEMOKRATA-LIBERÁLIS POLGÁRSÁG LAPJA

Előfizetési ára

Egy évre 240.000 korona
Félévre 120.000 korona
Negyedévre 60.000 korona

Főmunkatárs:

VÁZSONYI VILMOS

Felolós szerkesztő: CSERGŐ HUGÓ

Szerkesztőség és kiadóhivatal:

Budapest, VII. ker., Aréna út 80. sz.

Telefón: József 55-71

Megjelenik minden szombaton

VÁZSONYI VILMOS

A gyász feneketlen mélységéből kapkodva, küszködve, fuldokolva tör föl újból *A Polgár* szava, amely megnémult a halálhír első vilámesapásában. És most írni kell *Vázsonyi Vilmosról*, ezen a helyen, ahol ő írt; beszélni róla ezen a pódiumon, ahonnan ő beszélt; a halottról szólni, a *halott* Vázsonyiról: az *élő* Vázsonyi visszhangjának óriás hullámgyűrűjében. A halottról szólni itt, ahol nemrég még az ő vezényszavára ropogtak a nagy esata sortűzei. Vázsonyi Vilmosról beszélni *A Polgár*-ban, amelyet Vázsonyi Vilmos hívott életre s mintegy temetkezési menetet formálni azokból az ólombetűkből, amelyek az ő génuszának érintésére kaptak és adtak tüzet, lelket, fegyverzetet és szárnyat!

Vázsonyi Vilmos és A Polgár: egy volt, amint-hogy egy volt: *Vázsonyi és Budapest*, Vázsonyi és az a polgári demokrácia, amelynek Vázsonyi vezére és szolgája, agitátora és minisztere, újságírója és szónoka, fűtője és fékezője volt. *Vázsonyit nem pótolhatja senki* — csak maga *Vázsonyi* s ha most kőszá hírek repülőraja szálldos mindenfelé arról, hogy „ki legyen a vezér?“, erre csak az lehet a demokrata politika válasza, hogy *a vezér: Vázsonyi marad*.

Vázsonyi végtelen messzeségbe távolodott tőlünk és végtelenül — közel maradt hozzánk;

a halhatatlanság mesgyéin jár és itt van közöttünk, itt van mindenekfölött is igazságaival és egész politikájával *perpetuum mobile*-szerű energiájában. Nem a koporsóban nyugvó halott karja vezényli az új harcokat, hanem igazságai, amelyek beszédeiben, újságcikkeiben folytatják örök örjáratukat — szavaiban, amelyekben lelke él és ég tovább.

Szavaiban, beszédeiben, *összes beszédeiben*, amelyet össze kell és össze is fognak gyűjteni, nem bibliofil esodának, kulturhistóriai kuriózumnak, nem is ereklyének, amely egy istenáldott zseni hamvvedte volna: de *össze kell és össze fogják gyűjteni* azért, mert ezekben a beszédekben van valami, ami túléli az alkalmat, amely szülte őket: *a hit*, amely hegyeket mozgat és vezet rohamra; egy példátlan *következetesség*, amelyben akár fel lehet eszélni a harminc év előtti és harminc év utáni beszédek dátumát; egy hal-

latlan szuggesztíó, amelynek ereje tovább lobog még akkor is, mikor szónok is, hallgatóság is már a föld alatt álmodnak nagy demokrata csatákról...

Nemrégiben egy huszonötöstendős cikke jelent meg *A Polgár*-ban... Akár halála napján írhatta volna, annyira a mai Vázsonyi volt a tegnapi Vázsonyi. Mindig új volt, mindig aktuális és mindig egészen *aznap* és mégis

mindig áthozta magával és magában a tegnapot is, sziklák és hegyóriások inogtak nádszálként a béke utolsó évtizedének, a háborúnak, a forradalomnak és az ellenforradalomnak viharaiiban, ő maradt, aki volt, hű önmagához, hű ideáljaihoz és táborához.

Nem rendezkedett be állandó szerencsecsillagon, inkább didergett a hatalom verőfényében s mikor a magasból lenézett a kisemberek világának mély tengerébe, ahonnan felemelkedett — jegyezzük meg: *felemelkedett*, saját erejéből és nem a kortörténelem nagy konjunkturális hullámainak hátán — mindig tudta, hogy abban a világban ő otthon van és otthon lesz mindig, hogy a kisembereknek abban a világában ő nem csalatkozhatik soha, mert az a világ sem csalódott sohasem ő benne.

1848-ban egy tüneményes lélekvándorlás megy végbe Magyarországon, örök diességére és egész reformkorszak sasnemzedékének: egy rendi társadalom önmagában, önnön elhatározásával alakul át *modern polgári társadalommá*. Ez a társadalom azonban nem igen nyit boltot, nem vállalkozik, nem igen épít várost, vasutat, gyárat s következő nemzedékében, jórészt a közigazgatás hivataloszáiba visszavonulva, a régi honoratiorvilág nemes hagyományait ápolja tovább, mint történelmi képződménye a magyar középosztálynak.

Körülrötte azonban az új idők s a kapitalista átalakulás szelére lassankint kialakulnak a *középosztály új rétegei*, erősek és gyengék egyaránt. Az erős megtalálja pártját: a szabadelvűpártban, amelyben akkor agrár és merkantil nagyhatalmak kereszteződnek, — a gyengék, a kiesinyek, a kispolgárok szervezetenek, társadalmilag is, gazdaságilag is, politikailag is, nincs irányítúje a községi politikában, amelyben még tömege, nyája, balekje, választási ágyúttölteléke a régi Pest kis közéletét markukban tartó klikkrendszereknek. A politikában az óvatosabbak leszavaznak a szabadelvűpártra, a radikálisok a függetlenségi körök után mennek, amelyekbe konfúzusan vegyül a közjogi szélbaliság valami ködös baloldali közgazdasággal, amelyből konkrétan csak az önálló vámterület jelszava bontakozik ki; egy kis — vagy nem is olyan kis — réteg pedig feszülten figyelt a szociáldemokratapárt akkori repülőgyakorlataira. A pályát csak egy kis határsővény választja el attól a kispolgári rétegtől.

Ha Vázsonyi nem jön, azt a határsővényt letapossák és letapossák azt a másikat is, amely a jobboldali határőrvideken volt, az egyre reakcionáriusabb szabadelvűpárt és a kispolgár társadalomnak — mondjuk — *elitje* közt. *De Vázsonyi jött és a szavazóban felébredt — a polgár*. A kisember kezdett emelt fővel járni Budapesten — érzi, hogy a város valamicskét az övé is. Van vezére, akiben szimbolikus kapcsolatát látja a maga fölébredt polgári öntudatának: Vázsonyi; van pártja, amit vezére teremtetett számára: a demokratapárt.

Megalakul a *Központi Demokrata Kör*, amely tűzhelye az új és rohamosan hódító polgári szervezkedésnek — e szervezkedésnek, amely, mint az új század első két évtizedének ellenpróbáján kiderül: *történelmi cölöpverés* volt, a reakciónak és a forradalomnak már meginduló áradata elé. Ha az a cölöp nincs, 1918 és 1919 még katasztrofálisabb lett volna, mint amilyen volt. Megszületnek a *kerületi demokrata körök*, egyik a másik után, valamennyi: klubja, pártja, olvasóterme, panaszhivatala, szórakozó- és tanulóhelye, otthona a kispolgárnak. Itt

közösülődik a demokratikus polgári politika gyémántja, innen indul, néha az uccán, de néha a hatalom ormáin a demokrata politika, amely — ha néha radikális agitációban is, amit a viszonyok kényszere hoz magával — alapjában a *legkonzervatívabb* politika.

A *városházát*, Vázsonyi vezérletével, hamar meghódítja ez a politika, amely baloldali volt az ellenzéken, de a *képzeltetű legguvernementálisabb*, mikor tér nyílik számára: *az alkotásra*. Alkotásai, hogy a sok közül csak egyet mondjunk: a mai *Nagy-Budapest*...

Az *országos politikában* más volt a helyzet, ott súlyosan nehezedik rá minden demokratikus politikára a nyílt szavazás. De az a kis párt, amelynek 1900—tól 1904-ig vezére, táborkara, hadserege és népfölkelése: maga Vázsonyi, rohamosan érvényesül azért itt is és épp Vázsonyiban, vezérlő helyen van a *nemzeti ellenállásban* épp úgy, mint a választójogi hét éves háborúban s az ellenzék minden nemzeti és demokratikus küzdelmében. Vázsonyi pedig marad, aki volt; útja nyílegyenes, közvetett esatlatkozó, vagy szárnyvonalai a hatalomhoz, vagy a népszerűséghez nincsenek. Az egyetemi ifjúság szónoka, aki a nagy *véderővitában* a nemzeti követelések mellett harcoló ellenzék oldalán agitál, ugyanaz a Vázsonyi, aki majd a vezérlőbizottságban szervezi egyszer a *nemzeti ellenállást* Kossuth Ferenc, Apponyi, Andrássy, Károlyi István, Zichy Aladár, Justh Gyula mellett. A fiatal újságíró, aki a *receptióért* esatlatzik — ugyanaz, aki néhány évtized múlva élén áll a *numerus clausus* elleni harcnak, mikor olyan jogokért kell küzdeni, amelyek már megvoltak. Budapest első nagy választójogi meetingjének szónoka az a kis ügyvéd, ugyanaz, aki huszonöt év múlva mint IV. Károly minisztere kidolgozza a *választójogi reformot*, hogy aztán otthagyja a miniszteri széket, mikor a reform nem érvényesülhet. Az a Vázsonyi, aki a *Fejérváry-korszakban* odadobja népszerűségét és egész mellel áll ki az ucca terrorja ellen, ugyanaz, akiben a magyar történelem legnagyobb katasztrofájának előestéjén *utolsó vészjele* riad föl a fenyegetett polgári társadalomnak. A *Désy-pör* klasszikus jogásza, aki a védői barreaun harcol a közélet tisztaságáért, ugyanaz, aki, mikor élete már leáldozóban van, a *frankügyben* harcol, kínlódik, disputál, ír, beszél azért, hogy a *politikai élet tisztaságát* megkímélje a frankügy ódiúmatól. Nincs egy dülőút, nincs egy kerülőút, nincs egy zökkenő ezen a pályán, nyílegyenes az — a sírig, ahova talán évtizedekkel később érkezett volna el, ha egy kicsit magára is gondolt közben, a maga jólétére, a maga egészségére, a maga nyugalomára és kényelmére, szóval: *mindaz, ami másnál életcél, az nála csak arra való volt, hogy föláldozza*.

Halálával befejeződött — és megkezdődött új élete amely már hathatatlanságban telik el.

Az *apák*, akik valamikor hallatlan küzdelmekben, a napoleoni gárdák hűségével törtek neki utat — egy nagytözséri oligarchia és egy kisfiliszteri reakció félelmetes erődítési rendszerén keresztül — a városházára és a parlamentbe, azok az apák javarészt már kidőltek. A százazrek, akik koporsóját körülállták — ő, ezt a temetést és ezt a gyászt nem lehetett *megrendezni*, ehhez nem egy halál, hanem *egy nagy élet* kellett! — a százazrek, akik koporsóját körüláll-

ták: már a második nemzedék volt, a fiuké, akik azonban nem az apák vezérért követték benne, hanem a saját vezérüket.

A fiatalok és öregek harcában Vázsonyi mindig a fiatalok mellett volt, akár irodalmi, akár művészetbeli, akár politikai fronton folyt az a harc. A szélsőségtől elfordult, de a tehetséget imádta, a szélsőségekben is és ideáljainak örök fiatalossága s a fiatalos hite ideáljaiban: kortársává, vezérévé és pajtásává tette az új nemzedéknek is, amint vezére és pajtása lesz annak a legifjabb nemzedéknek is, amelynek bölcsőjét a világháború ágyúörgésében ringatták.

Három nemzedék torkolatában áll — a következő nemzedékek előtt a Vázsonyi-politika már egy Vázsonyi-kultusz történelmi harmóniájában jelenik meg.

Ez a kultusz nem az, mikor évfordulókra, vagy jubileumokra, mint egy spiritiszta-hívásra, megjelenik a mélabús ünneplő jubiláns, hogy aztán a befejező beszéd zárszaván visszasuhanjon árnyéka; ez a kultusz nem zárandoklat lesz egy emlékhöz, ez a kultusz a Vázsonyi élő lelkeknek propagandája lesz — nem a Gogoly „Holt Lelke” az, amelyet majd árusítani lehet. A Vázsonyi élő lelke érezteti hatalmát, erejét, hatását e kultuszban s ha most Vázsonyi-emlékbizottság alakul, hogy nevével uccát diszítsen föl, sírját emlékkel jelölje, szobrát felállítsa, hogy műveit kiadja s eszméit érvényesítse: ...eljön az idő, mikor az egész demokrata tábor egy Vázsonyi-emlékbizottság lesz s ez nem a halott Vázsonyinak, hanem az élő Vázsonyinak diádala lesz.

Vázsonyi Vilmos emlékére

Irta: Palágyi Lajos

I.

*Eszme, mely sűrű hű marad magához,
Erkölc, mely mindent szent ügyünknek áldoz,
Szív: nemzetért és népért lobogó,
Vezéri terv, csodás művészi szó,
Gúny nyila, bűnöst sújtó ősharag,
De könny a balsors bukottjainak,
Erő, amely sebhedten is csatázik,
Harc, mely kitart a végső lobbanásig,
Sirassa milljó a halott vezért,
Mi a barátot is, hűségéért.*

II.

*Mélylelkű nő, nagy szellem méltó társa,
Lesz-e erőd, hogy e csapást kibírd?
Tarthat-e még lelkednek szárnyalása,
Ha látod lent e sírt?*

*De szól a szellem: „Sors ha tántorított,
Főntartott engem szerető szíved.
Most lelkem léssen a te bátorítód,
Én tartom fenn hited.”*

III.

*Fiadnak mit hagytál itt örökségül?
Csak szent emléket, tiszta nagy nevet,
Részt eszméidből, nemzetünk hitébül,
S családi kincsül: — vérező sebet.*

Örök fáklya

Irta: Somlyó Zoltán

*...Kivitték Őt a gyászparipák.
Az ég borusan sítatva szitált —
a pap beszélt, a város gyászolt.*

*Búsan maradt a polgári lakás.
Volt koszorú is, egész nagy rakás,
a halál nemes rögbe gázolt.*

*S mikor úgy hét felé a hant
reáborult: nekünkrohant
ezer kísérteties fényjel...*

*Ki is volt az a fekete kabát
alá menekült szív, aki magát
az Igazságért tépte széjjel?*

*Ki is volt Ő?! Az Elme volt talán?
Mely hadat viselt az árnyak falán,
mely a véréből épült nagyra?...*

*A Lélek volt, amely repülni vitt?
Melytül megnőtt a becsület, a hit?
S melytül az éj megfordult napra?...*

*S a Terézváros vásott kövein
száll, át a népek búvá könnyein:
ember, ne kérdezz! Mindhiábal...*

*Ő erős volt! Te pedig gyöngye vagy!
Ő ízott! Téged megdermeszt a fagy!
Ő elment... S fény cikáz nyomába!*

*Atyák hűsége volt szeme sugára.
A kor tövist rakott a homlokára
s e tövisből bimbót hajtott a jog!*

*Nevét bevészte szívünkbe, eszünkbe.
Mielőtt elment fáklyát tett kezünkbe
S ez a fáklya örökre égni fog!...*

Vázsonyi utolsó levele fiához és legrégibb íródiákjához

Két levél... Vázsonyi Vilmos két levele az utolsó hetekből...

Az egyiket fiához, dr. Vázsonyi Jánoshoz írta. Apa a fiához — a születésnapjára.

Beszél a levél magáért...

Kedves Janikám!

Születésnapodon szeretettel öllelek. Nagyon meg vagyok veled elégedve. Örülök, hogy sok tétovázás után végre megtalált magadat és készülsz az élet egyetlen okos céljára: hogy boldog légy. Nekem mindig több volt a mások boldogsága, a fellegek közt jártam és élveztem. Idegeim romjain ülök most. Nem mint Marius Karthagó romjain, mert mi köze volt Karthagóhoz? Míg én azt látom idegeim mellett romokban, amiben hittem és ami egykor nekem drága volt.

Rajtam kitanulhattad, mi a jó, mi a rossz. Kövesd ami jó volt bennem, de ne kövesd hibáimat és gyarlóságaimat. Ha az ember kifosztotta önmagát, mit ér a büszke koldus öntudat, hogy senkinek sem tartozik? Én az életben csak egy embernek tartozom: ez az anyád. Neki köszönhetem, hogy még élek. Soha se felejtse el ezt és szeresd őt szíved teljes erejével.

Az egészségem sajnos még mindig döcög. Tegnap egy kiránduláson (autón voltunk Heiligenkreutzban) az úton újra idegfájdalmakat kaptam. Szerenesére elmultak. De itt a memento: nem lehet ugrátnom.

Wenkebach levelét, valamint egy Olaszországból visszaérkezett levelet idecsatolom. Isten veled édes fiam, csókol

Baden, 1926 május kedd délelőtt.

Apád.

És most hadd álljon itt a másik levél, ezt legrégibb íródiákjához írta Vázsonyi: — dr. Csörgő Hugóhoz. Vázsonyi lelki élete, gondolatvilága az utolsó hetekből megrendítő szomorúsággal tükröződik vissza ebben a levélben:

Kedves Barátom!

Tegnap nagy napom volt. Benn voltam Wienben Wenkebach tanárnál. Egy óránál tovább foglalkozott velem és nagyon kedvező véleményt mondott. Szerinte nincs komolyabb baj, de nem szabad többé túlerőltetni idegeimet.

Lassanként erősödöm, bár még idegeim néha fáznak és álmatlanság gyötör. Ez a betegség, mely hihetetlen fájdalommal járt, jó memento volt. Az első csengetés. Illik reá hallgatni. És illik tanulságait levonni.

Kedves Barátom! Soha sem lát valaki olyan élesen, mint amikor beteg. Azt hiszem, ez a betegek külön szenvedése. Ezért ismertem halálos betegeket, akik nem szóltak, a falhoz fordultak és így voltak napokig, — míg meg nem haltak. Szólhattak volna, de megvetették környezetüket. Betegségem alatt az én lelkem először is sok fájdalommal telt meg. Ebből lett később a csön-des, filozófiai megnyugvással teljes megvétel.

Soha oly világos nem volt előttem, hogy hiába fogasztottam el idegeimet, hiába sirtam befelé könnyeimet. Úgy átmennek rajtam, mintha járda volnék. Még csak nem is ugranak. Egész kényelmesen. A beteg ember nyög és akadály. A távollevő nem számít. Harcos voltam, aki a csatatéren maradt. A többi „harcos“ összejött és azt sem vették észre, hogy hiányzom. Ezt nem tudom elfelejteni. Ez olyan csunya dolog volt.

A lappal nagyon meg vagyok elégedve. Kitünően szerkeszti... Kitünő harci eszköz volna ebből a mi kedves hetilapunkból.

A dolgok menetével egyáltalán nem vagyok megelégedve. De minek beszéljek erről? Most nem segíthetek. Kénytelen vagyok nem törődni semmivel, mert ez az orvosi parancs. Ezért regényeket olvasok és gyógyítom a gyomromat, hogy kibírassam Magyarországot, ha visszatérek és idegeimet, hogy egyáltalán munkára képes legyek.

Mikor betegségem alatt nagyon szenvedtem, elgondoltam: — ha most valaki eltüntetné minden fájdalmát a betegnek, mire volna képes a szenvedő, mit adna ezért? És akkor nagy fájdalmaim közt az volt a gondolatom: a társadalom most tele van szenvedővel, akiknek gyöngé a lelke, azok nem törődnek mással, csak magukkal, bajukkal és eladják magukat, ha így segíthetnek magukon. És ekkor világos volt előttem, hogy egyre kevesebb a remény a tisztesség győzelmére. És jöttek a sírógörcsök, a hiába való multért és a hiába való jövőért.

E gyöngeségből kiláboltam. Már újra kemény akaratú vagyok. Nem sírok. Hát érdemes? Hát kiért, kikért? Belehal az ember abba a gyógyíthatatlan ellentétbe, hogy lelkesedik az emberiségért és rettentő gyarlóságokban látja az embereket. De látok. Jobban, mint azelőtt. És ennek a látásnak talán még hasznát vehetem.

Magának, kedves barátom, nem akartam szokványos levelet írni. A poétának egy kis bepillantást adtam szívembe. A szívemről orvosaim azt hitték, hogy vesélyesen beteg. Csalódtak. A társadalmunk betegsége facsarta csak össze.

Wenkebach már évekkkel ezelőtt megmondotta a helyes diagnózist: Nem írhatom azt a receptet, amely Önt rögtön meggyógyítaná, egy jobb Magyarországot! Higgye el, nem volt más bajom, csak a fájdalom és az undor fojtogatott. Idejutunk, ha lírikus politizál.

Isten önnel, kedves, jó barátom. Látom leveléből, hogy igyekezett mindenről jót és kellemeset írni. Köszönöm... Remélem, nonsokára otthon leszek. Egészségben és jókedvben.

Őszinte barátsággal köszönti

Dr. Vázsonyi Vilmos

Baden, 1926 május 6-án.

Kedves feleségének tiszteletteljes kézesókomat.

Csakugyan: itthon van, hazajött. De nem úgy, ahogy hitte: egészségben, jókedvben, — hanem úgy, ahogy talán maga sem képzelte, hogy ennyire így lesz, ha majd eljön az ideje: halálában halhatatlanná magasztosulva és százezrek könnyes gyászában megdi-csősülve...

Jól tudjuk, hogy megterhelt gyomorral tanulni nem lehet; aki proletár- és zsidófalással terheli meg a gyomrát, az még az Erger-Berger indulója mellett sem szeresheti vissza Magyarországot elvesztett területeit.

Vázsonyi Vilmos

A demokrácia nem tesz különbséget szegény és gazdag között, mert szegénynek lenni nem érdem, — csak rossz; gazdagnak lenni sem érdem, — csak jó!

Vázsonyi Vilmos

A nemzet olyan, mint a folyam, mely él, halad és tartalmában egyre változik. A nemzetek viselkedésében tehát a nemzetet legyőzni nem lehet, legfeljebb csak a jelen generációt.

Vázsonyi Vilmos

A badeni utolsó éjszaka

Írta: Csergő Hugó

Baden... Péntekről szombatira virradó éjszaka... Éjjel után félegy... Három óra hosszát tartó utolsó beszélgetés... Hol komoly, hol évődő, hol elmélázó...

— Ne menjen még, Csurgiez, — mondja már a harmadszori bucsuzó kísérletre, — mindig későn fekszem ugyanis...

— Megyek, kegyelmes úr, feküdjék le, pihennie kell... Mikor szabad feljönnöm reggel? Mikor kel föl?

— Oh én nagyon korán ébredek...

— Ha korán is ébred, maradjon az ágyban, kilene előtt nem jövök, heverésszen legalább addig...

— Csurgiez, Csurgiez! Maga nem azt akarja, hogy én heverésszek, *maga* akar heverészni kilencig!...

Mosolygó kézfogás... Ezek voltak *Vázsonyi* Vilmos utolsó szavai hozzám, kedves, tréfás, évődő hangon...

És reggelre kelve, 1926 május 29-iki szombatjának reggelén, egynegyed nyolckor, rémült dörömbölés földszinti szobám ajtaján, rekedten, fojtottan zokogó hang:

— Jöjjön! Gyorsan! Gyorsan! Baj van a kegyelmes úrral...

Tíz napja immár. Mintha tíz kemény, sorvasztó, roskasztó, őszítő esztendő volna...

Ahogy útnak indultam hozzá, most pénteken volt egy hete, délben, mily lassan dőcögött a gyorsvonat! Budaörs előtt defektust is kapott a mozdonyunk, egy teljes órahosszat veszteltünk a nyílt pályán. — Egy elrablott óra, — keseregtem magamban. — Behozzuk-e? — kérdeztem a kalauztól? — Bajosan, — volt a válasz. Félnyolc helyett este kilenere futott csak be a vonat Badenbe.

A pályaudvaron senki. Autóba gyorsan!... Gutenbrunn-szanatórium. Ragyogó hall-élet.

— Excellenz *Vázsonyi*? — kérdem a portástól.

— Fönn van. Szobáról gondoskodott. Ideiglenes kis szoba csak mára, holnap lesz jobb.

Egy-kettőre le a poggyászi, felöltőt, és sicve föl az emeletre, a 3. és 4. számú szobába, *Vázsonyi* Vilmos utolsó lakosztályába.

Ahogy benyitok, rémülten állok meg a küszöbön.

Némi félhomály és *Vázsonyi* ágyban:

— Csak nem beteg, kegyelmes Úr!?

— Nini, Csurgiez! — mondja köszöntőül és hozzátesszi rögtön: — Semmi baj! Orvosi rendelés: minden étkész után termofór...

Már ott vagyok mellette, megésókolom a kezét, hagyományos fiú hűséggel.

Most látom csak, hogy cipőstül, felöltözve ül csak az ágyon, nyitott mellénnyel, ingéhez szorítva a termofórt. A homlokán, balhalántéka táján nagy tapasz, kellemetlenkedő furunkulus, mely pár napja idegesítette, de most már rendbe kezd jönni.

— Tegnap ment el Bosnyák, — mondja, — most *Bálint* igazgató van csak itt, a jó *Bálint*, — (üdvözöljük egymást.) — most ő alszik mellettem, a szomszéd szobában. Jó, hogy eljött, Csurgiez! megkapta a „szükség-szobá“-ját? mi újság Pesten?

— Levelet hoztam a kegyelmes asszonytól! Tessék vigyázni, „bélelve“ van!

Kinyitja, kihalsz egy bankjegyet belőle, nagy pénzes kuvertát vesz elő, beteszi és mondja tréfásan:

— Anyi a pénze az asszonynak? (Olvassa a levelet.) Hja persze! Valami ruhát hoztak ide. De azt én kifizettem úgyis...

És megindul a beszélgetés otthoni dolgokról.

Bejön az ápolónő. Soror Modesta. Dunsztkötést kell tenni éjszakára a furunkulusára. Előbb leveszik a tapaszt. Ez idegesíti kissé. Nem jobb volna rajtahagyni?

Telefónon felhívják az orvost, az megmondja, hogy nem kell a tapaszt bántani, rája lehet tenni így is a kötést, reggelre jó lesz...

Amíg ott az ápolónő, *Bálint* direktor bekisér az étterembe, gyors kis vacsorára. És elmondja: délben autókirándulásra voltak, az erdőben gyalog is sétáltak, virágot szedtek és a kegyelmes megmondta a nevét minden virágnak.

Tíz perc alatt sebtiben egy kis hideg sonkát és már ott voltunk megint *Vázsonyi* szobájában. Az ápolónő akkor végzett éppen. *Vázsonyi* feje most kötésbe volt pólyálva, járt föl-alá a szobában. Könyvek tornyai, újságok halmai szerteszét mindenütt, széken, asztalon, éjjeli szekrényen, a tűkör poleán és az ablak deszkáján... Orvosságos üvegek a mosdón, pilulás dobozok, pohárban friss kék mezei virág, ő szedte délben...

Tíz óra elmúlt. Halkan, esőndben beszélgetett:

— Nehogy ránk kopogjanak megint a szomszédból!...

Hogy *miről* folyt a szó? Mindenről és csak arról, ami őt érdekelte. Kérdezett mindenre, nagy politikára épügy, mint a pártpolitika legújabb jelenségeire.

Óvatosan felelgettem újabb meg újabb kérdés-ködéseire. Minden válaszomat szondirozó tapogatózással adtam, nehogy felizgassam.

Mert betegnek kellett őt látnom, első pillantásra. Mondtam ugyan néki: — Nagyszerű színben van, kegyelmes uram!

De ő legyintett: — Lefogytam jócskán.

— Az arca rózsás, egészséges! — erősködtem erre. — És a legutolsó képhez képest, amit otthon láttam, — fejedelmi színben van most már!

Ez a legutolsó fotográfia már a szanatóriumban készült, ott hevert a tűkörasztalon, *Vázsonyi* kezébe vette és elmélázva mondta: — Igen, ez a kép betegsé-gemben rögzített meg engem...

Hát persze, hogy unos-untalan politikára tért vissza. Hiába, az otthoni dolgok foglalkoztatták egyre, azok fűtötték és ha nem is szólt, szötte a terveit magában. Úgy láttam, jól esik most hangosan is beszélnie róluk, „kibeszélgatnie“ magát valakivel, — velem, — akivel bizalmasan közölte mindig politikai gondolatait. De amikor úgy éreztem, hogy túlságosan kezd belemelegedni egyik-másik témába, gyorsan másra tereltem a beszélgetést, addig váltogatva a témát, amíg érdeklődését fel tudtam kelteni.

A fiáról, Janiról, referáltam néki. Ő, ez érdekelte! És a politika háttérbe szorult nyomban.

— Úgy-e, jó fiú a Jani? — hajtogatta többször...

— Jó és tehetséges... Apja fia...

Belső, meleg fény gyulladt ki szemében és előmlött arcán az a lány jószág, az apa szerető jósága, aki boldog, hogy azt a jót hallja a fiáról, amit ő maga is érez, gondol róla...

Aztán feleségéről beszélünk. Elmondtam, hogy a kegyelmes asszony rövidesen érte óhaját jönni, esetleg pár napot Bécsben együtt és aztán, ha orvosilag lehet, együtt haza... De legkorábban június közepe táján. előbb semmiesetre sem!...

A bécsi program tetszett neki. — Ez jó lesz, — mondotta többször. — Unalmas a szanatórium most már. Pár könnyű bécsi nap, és jó lesz, ha a feleségem oda-jön értem...

Észre sem vettem politikába zökkent vissza újra.

— Mi lesz a híres pörrel a Presse-cikkem miatt? Meg merik-e indítani ellenem? Hát csak merjék!...

— Dehogyan merik, dehogyan merik! — csitítgattam

rögtön. — Örülnek, hogy túlestek az egyik franktár-gyaláson. Csak van eszük, hogy az eddiginél is heves-sebben föl ne kavarják újra!...

Nem, nem!... A sok terv, üzenet, harc és taktikai gondolat ügyekről és emberekről, ami zuhatagosan csak úgy ömlött belőle, — mindez most nem való a reprodukálásra.

Akik közelről ismertük őt, tudjuk: lávaszerűen törtek ki agyából a gondolatok mindig, de hosszas és böles megfontolás útján érlelődtek csak tette... Ő maga is megállott élenk fejtegetései közben:

— Különb, eh, mit! Nem akarok most törődni semmivel. Csak az egészségem jöjjön rendbe, akkor ügyis rendbe jön minden. És ha egyszer otthon vagyok, ott is másként lesz minden. Ahogy sok minden más-ként lett volna, ha bele nem betegszem és otthon lehet-tem volna...

A családjáért egészségét féltő emberré vedlett visz-sza ismét. Órára nézve, orvosságot vett be és én élvez a alkalommal szelidebb témákra tereltem gondolatait:

— Mit szolt kegyelmes úr, a Gutenberg-cikkéhez. A Polgárban? Régi írásai közt fedeztem föl, elsárgult papíron a kezeírása... Emlékeztet-e rája?

— De hát hogy találta meg? Mikor írtam én ezt! És elmondtam-e valahol? Igazán, nem tudom most ma-gam sem. Huszonhat éve lehet, igen. S azt hiszem a Typographia Gutenberg-émlékünnepére volt szánva. De hogy el is mondtam-e, nem tudom...

És most jött a végefogyhatatlan, a semmikép sem-gató, a mindenkép andalító téma: az ifjúkora, diák-évei, diákéveinek beszédei, cikkei, versei, amelyeknek legrégebb anyaga 1886-tól fogva, szépen szortírozva össze vannak gyűjtve nálam.

Mily boldog és jóleső érzéssel hallgatta és hajto-gatta közbe:

— Igen, a turini küldöttséghez intézett beszédem... Elsőéves jogász voltam akkor... A párizsi diákokhoz küldött üzenet és levél, mikor Kossuth-ereklyékkel kedveskedtünk nékik... A vidáobeli beszéd a véderő-hareban... Rákosi Jenő „Weiszfeld“-vezércikke a B. H.-ban... Versek... Hogyne! „A magyar ifjúság-hoz“ című vers az „Egyetemi Lapok“-ban jelent meg...

— Hát arra emlékszik-e, hogy „Kalapács“ álnéven is írt verseket?

— Hogyne! De azok gyöngék voltak! Ámbár az egyiknek — „A toronymászóhoz“ a címe — jó az utolsó négy sora.

És elmondta rögtön, pontosan a vers utolsó négy sorát, amit *negyven esztendővel ezelőtt* írt, mint tizen-nyole éves ifjú:

Derék fiú, ösméred a világot,
Te jól tudod, mint nyerne koszorút,
Te jól tudod, hogy *fölfelé*, magasba
Az ember csakis *csúszva-mászva* jut!...

Se vége, se hossza a derűs, kedves, ifjúkori vissza-émlékezéseknek, miközben észrevétlenül a május 28-iki éjszaka a végzetes május 29-ikének első órájába fordult...

— Aludni, aludni! — sürgöttük most már harmad-szor drága jó Vezérünket Bálint Benővel együtt, aki hűségesen ott asszisztált a háromórás beszélgetés alatt, amiképpen egy perere nem hagyta el napközben sem a badeni utolsó napok alatt Vázsonyit...

Oh, hogy szerettem volna én ott aludni a szomszéd szobában, és talán Vázsonyi is szerette volna — mint-ha ilyesmit olvastam volna ki a szeméből, de láttam a szemében azt is, mintha mondaná: — „nem tehetem, hogy maga aludjék itt, Csurgiecz, amikor ez a jó Bálint oly hűségesen posztol mellettem a szomszéd szobában — úgy-e, belátja, nem sérthetem meg azzal, hogy most magát invitáljam mellém...“ Nem mondta előszóval, de a szeméből úgy éreztem, ez sugárzik felém, miköz-
ben tréfásan búcsúzott tőlem:

— ... nem én, *maga* akar heverészni kilencig...

Ahogy fotografikus hűséggel igyekszem rekon-struálni gondolataimat, érzéseimet ez után az „utolsó“ beszélgetés után, amelyet hogyan is képzeltem volna utolsó-nak, hiszen anyai mondanivaló maradt még másnapra! — igen, pontosan megállapíthatom: elgon-dolkodva, komoran vonultam le kis, földszintes szo-bámba, sokáig nem tudtam elaludni és újra meg újra az volt a gondolatom, hogy a *maj drága Vázsonyink beteg* és noha már jobb színben látszik, noha fel-feltör benne a hanc kedv újból, *ő érzi*, hogy beteg, nagyon beteg...

Pár órás, nyugtalan alvás után, reggeli félhetet mutatott az órák, amikor először ébredtem. És nem is aludtam, csak úgy szenderegtem, amikor negyednyol-e-kor felriasztott a borzalmas dörömbölés:

— ... Gyorsan! Gyorsan! Baj van a kegyel-messel!...

Egy perebe sem tellett. Csak úgy a meztelen lábamra a papucsot, nadrágot, felöltőt magamra kapkodva — már rohantam a lépcsőn az első emeletre, „rosszul lett, rosszul lett!“ — háborog bennem a gondolat — be, egyenest a szobájába és — borzalom! réműlet! — az ajtó-tól jobbra, a gyűrótt ágyon, mereven, hanyatt, félig nyitott szájjal, hamuszínfakón — *Vázsonyi Vilmos... És az orra kihégyesedve!*...

Ezt láttam az első pillanatban... Azt, hogy *hegyes az orra*, amilyen csak a halottaké, a halál beálltával...

Meddig tartott? Pillanatig? Pereckig? Amíg az ajtó-tól megtettem a két lépést az ágyig? Nyúlok a karja felé, a torkom összeszorulva — valaki hátulról megfog és elvon az ágytól: — az orvos...

— *Um Gotteswillen, Herr Doktor...!* — tör ki szorongva belőlem és nem merem *szóval* kiejteni a kérdést.

Az orvos szelíden a szomszéd szobába von és esön-desen mondja:

— *Leider, schon eine Viertelstunde bevor wir ge-kommen sind, war es aus mit ihm...*

Valami állati hang, ugató üvöltés... Az én han-gom? Az én sírásom volt ez? Bálint Benővel össze-borulva ott zokogunk ketten... Az orvos nem szól többet. A *halottas* ágy fejénél Soror Modesta és Soror Jucunda összekulesolt kézzel imádkozik esőndben és Emmy, a kedves, szőke szobalány kísért szemmel most nyit be az ajtón...

Tíz napja... Mintha kegyetlen, kemény tíz eszten-deje volna... Pereckbe, órákba, napokba sűrítve esztendők kétségbeesett, fuldokló fájása...

Ó, az az első negyedóra... Mit kell most tenni? Rettentő feladat: hírnöke lenni a szörayú katasztrófa-nak, aki eddig diesőséges sikereinek hírnöke voltam... Kit hívni telefonon? Vázsonyint? Janit? Hát lehetsé-ges ez, hogy így — brutálisan, az érzéketlen telefon-dróton át csapjon le a gyász hír villáma? Kétszer is töröltem a 87. szám hívását, újra kértem, újra töröltem, közben megkaptam a telefonhoz Bródyt, majd Pa-kotsot... Nem, nem az én hangom volt az az idegen, üvöltő, sivitó, nem is emberi hang, amely belezokogta a telefonba:

— Ernökém! Jóskám! Baj van! Nagy baj van! Ka-tasztrófa! Vége! Meghalt! Meghalt!

— Ki? Ki? — ordított egy ugyanolyan idegen, nem is emberi hang vissza a pesti telefónból. — Ki halt meg? Ki halt meg? Beszélj!

— *Meghalt! Vázsonyi meghalt! A mi drága, jó, kegyelmes urunk meghalt!*...

... Nyugalom!... nyugalom!...! Erőt az idegeken! Fölbe a rettenetes fájásnak, amely tépi a szívünket!... Itt tenni kell, eselekedni, intézkedni, — rettenetes! — *Nékem*, a most itt hozzá egyetlen legközelebbállónak, kell megadnom Néki és gondoskodnom Számára min-denről, amit egy ország hatalmas gyásza lesz meg-

adandó otthon... Egyedül, ketten, a jó Bálint Benővel, — idegen városban, a halált titkoló szanatóriumban, — távol a családtól, a rajongó barátok táborától... Minden borzalmas kötelesség és minden földresujtó felelősség... egyedül... egyedül...

Ó nem! Nem kellett „gondoskodni“, nem kellett „kérni“, nem kellett „eljárni“... Percek alatt *magától* bontakozott grandiózusnál grandiózusabbra a kétségbeesett gyásznak és kegyeletnek minden nagyszerűsége, — idegen városban, kívül a hazán, távol a rajongó hívek sokaságától, — a gyásznak és kegyeletnek grandiózus, nagyszerű kibontakozása, azé a gyászé és azé a kegyeleté, amely nem is egy ország, hanem az *egész emberiség* nagy, legnagyobb halottjának jár ki...

Badeni polgármester, hitközségi, szentegyleti elnök, hoteligazgató, szanatóriumi vendégek, betegek, üdülők, magyar fürdővendégek, badeni polgárok — mind, mind, negyedórák alatt a legnagyobb halottaknak kijáró gyászban és kegyeletben forrottak össze...

Már virággal telehintve a fehér lepel, mely drága halottunkat elborítja, — már beszüntetve minden zene és hangos szó a szanatórium máskor vidám nyüzgésében, — már szól a bécsi telefon, öt percenként jelentkezik Budapest, kéri és adja a részleteket és a halottas ágynál állva lesújtott némán, *belül* már érezzük: *mindenki tudja itt, hogy ki halt meg!* És a pesti telefon egy megrettent, lesújtott város és ország síró zokogását visszahangozza felénk...

Tíz nap múltán, most, *visszafelé* gondolva: — igea, a *megdicsőülés* volt ez, amelynek megvalósulása már ott a badeni halottaságnál kezdődött! És nőtt és dagadt óráról-órára a megdicsőülésnek ez a grandiózítása, hogy immár nem a halál fakó árnya sápad felénk, hanem a *halhatatlanság glóriája* ragyog ránk Vázsonyi Vilmos halálából...

Vázsonyi János hangja emberfölötti férfias erővel szól a pesti telefonból: — Kérlek, mondd el a részleteket... Tégy meg minden intézkedést... Úgy akarjuk látni, ahogyan meghalt... Senki ne nyúljon hozzá...

A hazaszállításra is tedd meg az intézkedéseket ottan...

És ugyanez az emberfölötti erő *Vázsonyi Vilmosnéban* este, ahogy megérkezik Badebe s feltántorog a halottaszobába... Könnyei visszaszorító szeméből csak most tör ki a sírás, — de aztán anya és fiama másba borulva, egymást emlékeztetik:

— Megigértük, nem fogunk sírni...

Zokogott ott mindenki: barátai és idegenek, pestiek, bécsiek, badeniek, a halottörző jámbor öreg ember, igazgató, orvos, lohndiener... És esillagos éjszakán, a kivilágított hall főkapuján Baden vezető polgárai viszik ki a szanatóriumi vendégek gyászoló sorfala között a fekete koporsót a badeni temető díszcsarnokába és a legelőkelőbb badeni polgárok állnak díszőrséget egész éjszaka — az első éjszakán — Vázsonyi ravatalánál...

Aztán másnap, vasárnap délelőtt a badeni temetés... Milyen meleg volt, milyen nemes volt, *milyen szép volt!* A bécsi hitközség kiküldte főkántorát, templomi kórusát és a badeni főrabbi beszélt:

— ... Amikor Dávid király megkérdezte az Úristentől, mikor fogok meghalni? Az Úristen így felelt: szombati napon fogsz meghalni, szombat lesz a te örök nyugalmad napja, mert csak a kiváltságosoknak adatik meg, hogy a szombati nap legyen az örök nyugalom napja is. Ezt mondta az Úristen Dávid királynak... Király voltál te is, Vázsonyi Vilmos, mint Dávid király, — király százezrek szabadságszerető szívében, azért adatott meg néked a szombat az örök nyugalom napjául...

Baden színe-java kivonult a temetésre, és a koporsó körül árvagyermek állottak sorfalat...

Budapest... Itthon... Nem temetési, — diadalmenet végig a városon... Százezrek kétnapos zarándokolása a demokrata kör ravatalhoz, és megint százezrek a városházi gyászszertartás körül, végig az utakon, ki a temetőig... Ez nem a halál, ez a feltámadás!...

Vázsonyi Vilmos meghalt, de megszületett a halhatatlan Vázsonyi Vilmos...

És amikor drága tetemét magába zárta a sír sötétje, — *örök világgossággá* fényesedett szelleme...

Vázsonyi emlékének megörökítése képben, szoborban és összes műveinek kiadásában

Meghalt a Vezér, de eszmei alkotásainak élete most kezdődik csak igazán, halálával. Híveinek rajongó táborában a lesújtó gyász első óráiban is követelően lépett előtérbe a kötelesség-tudat, hogy *mindent meg kell tenni Vázsonyi emlékének méltó megörökítésére és műveinek kiadásával, terjesztésével, eszméinek életén túl hódító diadalára.*

E célból megtörtént az előkészületek egy *Országos Vázsonyi-Emlékbizottság* megalakítására, melynek hivatása lesz, hogy *síremlék, szobor* örökítse meg Vázsonyi Vilmost, *képben és plakettben* terjesztessék szellemének kultusza és elsősorban *beszédeinek, cikkeinek, köztük lírai költeményeinek* kiadásával — melyek megjelenése után fog kitűnni, *mily mély és nagy lírai költő veszett el Vázsonyiban* — állítsa a legméltóbb emléket Számára és biztosítsa így eszméinek, ideáljainak megvalósulását.

Az *Országos Vázsonyi-Emlékbizottság* előkészítése a Központi Demokrata Körben június 4-én tartott értekezleten ki is jelölték a megalakítás céljából az *előkészítő-bizottságot* és ennek tagjaiul a következő-

ket: dr. *Baracs* Marcellt, dr. *Bródy* Ernőt, *Ehrlich* G. Gusztávot, dr. *Fábián* Bélát, *Pakots* Józsefet, dr. *Pető* Ernőt, a bizottság jegyzőjeül pedig dr. *Csergő* Hugót. Az előkészítő-bizottságnak székhelye a *Központi Demokrata Kör Teréz körút 7. szám alatti helyiségében* van.

Az első gyászünnep

A Központi Demokrata Kör intézőbizottsága június 5-én este *Bródy* Ernő elnöklésével elhatározta, hogy az *első gyászünnepélyt* a Központi Demokrata Körben június hó 12-én, szombaton este, félnyolc órakor rendezi. *Megjelenik itt a gyászoló család is, és meghívják a hatóságok, valamint a társadalmi egyesületek vezetőit.* A programban szerepelni fog az *Operaház ének-kara*, dr. *Bródy* Ernő mondja az ünnepi gyászbeszédet, két művészt fölkérnek *Palágyi* Lajos és *Somlyó* Zoltán Vázsonyi-verseinek előadására, *Csergő* Hugó, Vázsonyi legrégebb íródeákja *egyeniségéről* mond el lírai visszaemlékezéseket, végül bemutatják a *temetésről készült teljes filmfölvételt is.*

A nagy temetés

A magyar nemzet, a magyar társadalom, a nemzetgyűlés, a székesfőváros vezetősége és törvényhatósága, a politikai pártok és társadalmi testületek, a budapesti demokrata körök, s egyéb polgári és munkásszervezetek képviselői, továbbá a sajtó, az ország számos városának küldöttsége és a belépésre jogosított közönség hatalmas feketé sokadalma gyűlt össze *Vázsonyi Vilmos* mély gyászpompába borított ravatala körül a Központi Városháza udvarán. A történelmi középosztály épügy képviselve volt itt, mint a városi polgárság és a munkásság; a nemzeti hagyományoknak és a demokráciának részvéiben összeforrt két tábor.

Gyászbeszéd a Városháza udvarán

Délután három órakor lépett a katalfalkra *Abrahamsohn* főként és szívbemarkolóan szárnyalt föl a sirámos ó-heber ima. Majd az Operaház kórusa énekelt s utána megkezdődött a nagy búcsúztatás. Itt adjuk sorjában a gyászbeszédet:

Dr. Hevesi Simon főrabbi:

Tisztelt gyászoló gyülekezet! Dr. *Vázsonyi Vilmos* valóságos belső itkos tanácsos, volt magyar kir. igazságügyminiszter, Budapest székesfőváros diszpolgára, a Pesti Izraelita Hitközség elöljáróságának tagja ravatalon nyugszik előttünk. *Síratom benne a szellem emberét.* Az ő lénye hirdeti az isteni szellemek kútforrását, magasabb világot: a szellemi világot. Csodálom *Vázsonyi Vilmos*ban az író, a gondolkodó, a költőt, a művészeteket megértő nagy lelket, a grandiózus nagy szónokot, aki magával ragad, aki elvárásol, aki uralkodott és játszott a lelkeken. Egy csodaember: a szellemek csodája.

Nem revindikálom őt a magyar zsidóságnak, nem tekintem őt a magunkénak, mert ő az egész országot volt és mindazok, akik e földkerekségen emberi jogokért küzdenek. A szellem arisztokratája, finomlelkű, magas szellemű volt és életét odaadta a demokráciának. Meghalt és halála mintegy szót áradt szét az egész világon és fölnezelnek, fölfigyelnek az emberek, mindazok, akik egymás szellemét megértve küzdenek az ellen, hogy évezredek harcokkal kivívott emberi jogok legyenek temetve, akik nem akarják az emberi jogokat sárba-taporgatni és szennybefúladvá látni: azok a halott *Vázsonyit* a magok héroszának tekintik és hódolnak neve és emléke előtt.

Hitfelekezetünk életében érdemeit nem sorolhatom fel. Csak ezzel a két szóval jellemzem: a recepciótól a numerus *clausus* elleni küzdelemig. Ez a két szó mindent megmond. Hiszem, hogy az a gondolat, amit ő képvisel, amit ő nem a hitfelekezet szempontjából hirdetett és tolmácsolt, hanem az egyetemes emberi jog szempontjából, az a gondolat az ő emlékének aureolájával körülsugározva meg fogja hódítani a szíveket, mert nem tudom elgondolni, hogy az az egyház, az a hitfelekezet, amelynek isten jószágos kegyelme folytán és küldetésem szerint hirdetője vagyok, az idegenkedésnek és gyűlöletnek lehetne részese a magyar nemzet bölcsességének fóruma előtt. Elszállott *Vázsonyi* lelke és 46 egyetemesi városban feljajdultak az ott tanuló zsidó diákok és suttagják: *Vázsonyi Vilmos, ez a jó ember, meghalt*, és ez a suttagás hatalmas dübörgéssé alakul, amely szózat mennydörög, amely fenn hirdeti az örökkévalóság mezején járó *Vázsonyi Vilmos* gondolatának hatalmas erejét, melynek a béke fehér galambjainak szárnyain be kell repülnie minden igaz magyar szívébe.

És az ő egyetlen fia tejtéstvére lett a külföldön búsuló és szenvedő diákságnak, mert együtt gyászol, együtt sír velük. Az a fiú, akiről az apja mondotta: az Isten megáldott engem jó gyermekkel, aki nemcsak gyermek, hanem egyben megértő barát. És hitvesének mély fájdalomával szemben felkivánczik a könny. A nagylelkű nagyszony szíve mélyéből siratja *Vázsonyi Vilmost*. Ő elmondhatja: minden gondolatomat *Vázsonyi Vilmosnak* szenteltem. Szép és boldog családi kör volt ez. Hogy tanította a fiút az apa kisgyermek korában hazafias magyar költeményekre, Arany és Petőfi szavaira, és

még most is bele van vésvé lelkébe az az első vers, amelyre megtanította. Aki együtt látta ezt a családot, nem mindennapi boldogságot látott. Ez a boldogság végetért.

Köszönjük Neked a lelki örökséget, amit reánk hagytál és átadunk Téged az örökkévalóságnak. És fájdalommal mondjuk: legyen nagyságában megszentelve és elismerve Isten neve. Ő akarata szerint ad és vesz el, kormányozza az életet. Ő az élet és a halál ura és imádkozunk: Isten küldjön békét és áldást hazánkra, hogy a Te áldott poraid boldog békével szenderegessenek a boldog Magyarország hantjai alatt. Amen!

Dr. Ripka Ferenc főpolgármester

a hivatalos Budapest nevében:

Tisztelt gyászoló közönség! Itt áll a ravatal és körülötte Budapest és Magyarország sok kiválósága. Itt van Budapest székesfőváros törvényhatóságának, tanácsának és az önkormányzatnak minden szerve; de eljött a nagy, névtelen tömeg is, abbahagyta kenyérkereső munkáját, hogy megadhassa a végső tisztességet annak a férfinak, akiben politikai jelentőségének biztosítását látta és akinek vezéri képességeit tisztelte és szerette. Ez a keret adja meg a jelentőségét ennek a gyásznak. Ez avatja ünnepé ezt az órát, amelyben most itt nagy búcsúzkodás folyik. Ezek között a keretek között búcsúznak el egymástól azok, akiknek az élete évtizedek óta összeforrt, akiket egymás nélkül el sem lehetett képzelni. Most búcsúznak el egymástól *Vázsonyi és Budapest*. Akik itt vannak, mindnyájan tudják, mennyire össze voltak forrva *Vázsonyi és Budapest*. Hiszen ha ezt nem tudnák, a pompás Dunaparttól a városztelek homályába vesző kunyhóig, nem jött volna el ez a tömeg, amelyet nem a szem hozott el, hogy lásson, hanem a szíve, hogy gyászoljon. Mert bele van írva *Vázsonyi Vilmos* neve Budapest történetébe és bele van írva sok-sok kispolgár életébe és szívébe. A sok kis jelentéktelen dolgozó embert ő emelte jelentőségre. Ő fejlesztett a gyengékből erőt. Ő vezette ki a kispolgárok tömegét az elhagyatottság homályából a politikai élet világosságába. Aki pedig a gyengéket felemeli, az az erőseket is inti, hogy el ne gyengüljenek.

Budapest székesfőváros elbúcsúzik *Vázsonyitól*. A főváros évezredekre épült, az emberek élete csak néhány esztendő. De a város mégsem az évezredek köve, hanem a rövidéletű emberek teszik naggyá és erőssé. *Vázsonyi Budapest egyik építője volt. Belevette nevét abba az emléktáblába, amely ennek a világvárosnak hatalmas nagy fejlődését hirdeti.*

Én a hivatalos Budapest nevében búcsúzik Tőled, *Vázsonyi Vilmos*. Köszönöm Neked, hogy munkás életedet Budapestnek áldoztad. És ha könnyező emberek hullámai között elér koporsód az örök pihenőre, ott szeretettel vár Téged Budapestnek földje, hogy magához öleljen és édes pihenést adjon fáradt testednek. *Vázsonyi Vilmos*, az Isten áldja meg emlékedet, poraidat! *Vázsonyi Vilmos*, Isten veled!

Dr. Bárczy István

a fővárosi törvényhatóság nevében:

— Amikor ezt a koporsót körülálljuk, azt hiszem, valamennyiünk lelkében nehéz gondolatok torlódna, szívünket összerongorítja valami viharzó érzés és ezek között az egymást kergető gondolatok és érzések között elképpelve állunk meg az örök, nagy titok előtt: élet és halál.

Vázsonyi Vilmos világitó szövétnék, magasan lobogó tűzoszlop volt, amely belevilágított a nemzeti lét és a városi élet nagy problémáiba, bevilágított a társadalmi nyomorúságok katakombáinak sorába is. De nemcsak világitott, — melegített is, a szeretet melegét vitte oda, mert minden szociális kérdésbe bele tudta vinni a maga népszerű szívének melegét. Belevitte éppen oda, ahol a legnagyobb szükség volt rá: a singlédők, a szegények, a terhek alatt roskadóik közé.

Édes jó barátom, *Vázsonyi Vilmos*! Mi megharcoltunk a harcunkat és a harcok eredményeinek a bírálata nem a mi tisztünk, azt majd elvégzik, akik tánuunk jönnek: az elfogulatlan utódok. Én ebben a gyászos pereben csak annyit mondhatok, hogy ha voltak sikerei ennek a kampánynak, ha vol-

tak maradandó emlékei, eredményei, úgy azok elsősorban *Vázsonyi Vilmos önzetlen közreműködésének állandó útbaigatásainak, jótanácsainak, az ő hű, becsületes támogatásának köszönhetőek.* Hiszen mingyárt az első lépéshez, a legelső programhoz nem tudtuk volna nélküle megkapni a törvényhatóság támogatását. Mikor az első útközeteket megnyertük, lassankint sikerült az egész törvényhatóságot bevonnunk ebbe a munkába.

Azt hiszem, mindnyájan tudjuk, hogy milyen nehéz a közéletben önzetlenül szereplő emberek sorsa. Mennyi áldozat, odaadás, türelem kell ahhoz, hogy a közéletben — különösen mint vezér — megálljon valaki, *megalkuvás nélkül*, egyedül saját becsületes lelkét és meggyőződését követve. És ha volt valaki, aki ilyen volt: *Vázsonyi Vilmos az volt.* Tömegeken segített és eközben *elfelejtett magának földi kincseket gyűjteni* és azok számára igyekezett nyugalmas életet szerezni, akik nélkülöztek és feláldozta a maga szép, nyugodt családi életét, egészségét. Olyan volt, mint a szövétnék, amely világit, melegít, de végül maga elég. Eléggett, időnek előtte, ez a páratlan elmés agy, elnémult az ékesen szóló száj és végsőt dobant a sokakat ószintén szerető szív. Mély megilletődéssel hajtom meg a főváros zászlaját Vázsonyi Vilmos előtt, *akinek jobban ezt a várost senki sem szerette.*

Édes, jó barátunk, Vázsonyi Vilmos! Innen a Városházáról búcsúztatunk Téged, a Te nagy közéleti pályád leghatalmasabb korszakának színhelyéről, arról a Városházáról, amely leginkább kapcsolatban volt működésének legszebb korszakával. Innen búcsúztatunk, mint a *főváros igazi díszpolgárát* és búcsúztatunk azzal, hogy a Te fáradt tested és nemes lelked pihenjen meg. Aludj, álmoldj, álmoldj szépeket a régi Magyarországról, az eljövendő békés Magyarországról és egy boldogabb népi Budapestről. Isten veled!

Pakots József

a nemzetgyűlési demokrata párt nevében:

— A magyar nemzetgyűlés terében a szélső baloldali negyedik padosorának jobbszélső helye üres. Úveglapos névjegytartójába új névjegyet fog beleilleszteni a teremszolga. *Vázsonyi Vilmos* nemzetgyűlési képviselő nem foglal többé helyet a magyar törvényhozás házában. A gyönyörű terem góthikus ívei felé nem fog többé felszárnyalni *Vázsonyi Vilmos* nemzetgyűlési képviselő olvadékonyszerű hangja, amelyben megcsendült az áhíthatos, tiszta, rendíthetetlen meggyőződés nemes harangjátéka, a fölüeny szellemnek s a gúnyolódó kedvnek néha szelid, néha kemény ritmusa s a haragvó igazságának dübörgése. *Vázsonyi Vilmos* nemzetgyűlési képviselő nem fogja többé felzúgató magja körül az ellentmondás, a rajongás, a gyönyörűség, a taps orkeszterét; harcias, nyugtalan szelleme belendül az örök harmóniába. Csak így tudta elérni, csak az ő nyugtalan, vívódó, a szépet, az eszményért vergődő, az igazságért az eget ostromló szellemének elpihenésével tudta elérni azt a nemes harmóniát, amelybe mint az *erkölcsi eszményeknek, az emberi gondolatoknak nagy komponistája*, bele akarta hangszerezni az egész magyarságot, minden embert, kiest és nagyot, polgárt és munkást.

És itt koporsójánál érezzük, hogy sorsa az úttörők fenséges és tragikus sorsa. És mi, akik mellette és mögötte közvetlen közelében küzdöttünk az ő eszményeiert, mi, akik áhíttattal és rajongva követtük őt, fogadalmat teszünk Nekik, Vezérünknek, nagy Tanítómesterünknek, *a mi édes politikai szülőknek, hogy az ő igazságaiért, eszményeiert fogunk küzdeni* ugyanabban a szellemben, amely az ő szelleme volt és a legnagyobb, legrégibb legrabszabadelvűbb magyaroknak szellemi fényforrásából fakadt. És a közéletnek a hangulatok árnyaival annyiszor befelbőzött útján *ő lesz a mi fászuunk, az ő igazsága, az emberszeretele és hazaszeretele, eszményei, önfeláldozása, nemes lelke, tiszta, jó szíve.* Vezérünk, Tanítómesterünk, édes, drága, jó Apánk, Isten veled!

Dr. Baracs Marcell

a községi demokrata párt nevében:

— *Budapest gyászoló népe!* Temeted az igazság emberét, aki becsületességével kiérezte, lángelméjével kigondolta, szavának hatalmával megformázta, alkotó erejével a megvalósulás felé vitte igazságát, *nem a hatalmasok igazságát, amely sokszor inkább kényszerjog, mint erkölcsi parancs; — az elnyomottak, a védtelenek igazságának embere volt.* Védte a gazdaságilag gyengét, a politikailag tehetetlent, a kismebert, a polgári társadalmat, a nemzet alkotmányát, a közérkölesökné és az emberi jogoknak igazságát. *Az ő demokráciája az igazságnak a demokráciája volt.*

Budapest gyászoló népe! Temeted a munka emberét. Nehéz, nem szünő munka volt az élete és magáért csak annyit dolgozott, hogy szerény megélhetést biztosítson. Minden más munkája a közé volt. Elsősorban városunké, Teremtő elgondolása és szervező akarása nyomán lendületet kapott a fővárosnak kényelembe renyhülő ereje és a szociális, kulturális és gazdasági alkotások sokasága létesült, amely nélkül sohasem jött volna létre. *Az ő demokráciája a munka demokráciája.*

Budapest gyászoló népe! Temeted a rend és szabadság emberét. Hírnöke és bajnoka volt a szabadságnak, amely mindnyájunk lelkének vágya, amely az egyes és a társadalom létezésének földje, napja, éltető levegője és amely nélkül ebben az országban az élet és a halál is reményesség nélkül való volna. A gondolatnak és sajtónak, a szónak és védelmének, az egyesülésnek és gyűlekezésnek, a tanulásnak, a munkának, a tehetség érvényesülésének szabadságát és rendjét nem mint ábrándos eszmét hirdette, hanem mint a nemzeti, társadalmi, gazdasági és szellemi boldogulásnak gyakorlati mellőzhetően elzárkózott követelt. *A rendet és szabadságot mindig összehangban tartotta és féltette a kormányzat önkényétől és a felforgató törekvésektől.* A szabadság hőse volt, de egyben a legnagyobb ellenese a felforgató forradalmaknak. *Az ő demokráciája a szabadság és a rend demokráciája volt.*

Budapest gyászoló népe! Temeted a becsület emberét. Az ő becsületessége nem az átlag becsületesség volt, amely tartózkodik minden tilostól, *de hivalkodva kereseti forrásként jelentkezik.* Benne a becsület érzése a gyermek ártatlanságával, a férfi jellemének szilárdságával, a bölcs tapasztalati leszűrődöttségével, az ember erkölcsi méltóságának magaslatán állt és így hatott mindenkre, akivel érintkezett. *A közélet tisztaságának kérdéseiben nem tűrt megalkuvást. Nem ismerte el, hogy a célnak tisztasága kiengesztelheti, mentesítheti az eszközöknek erkölcsi fogyatékosságát.* Nem ismerte el, hogy a hatalomnak gyengesége vagy türelme botor vagy gonosz agyokban azt a hitet keltsesse, hogy alantas eszközökkel lehet a régi magyar nemzetet feltámasztani. Ez a meggyőződés vitte őt utolsó harcáiban. *Az ő demokráciája a becsület demokráciája volt.*

Budapest gyászoló népe! Temeted a magyarságnak emberét. Atyának minden elgondolása, lelkének minden dobbanása, eredő forrásától végső törekvéseig magyar és csak magyar volt. Magyar volt veleszületésének, a sorsa rendeltetésének magától-értetődésével. Magyar igazságot, magyar munkát, magyar szabadságot és rendet, magyar becsületet szolgált egész életében. Az ő magyarsága nem azoknak a magyarságnak volt, akik a születés jogán kérnek a hazától életfogytiglani ellátást. *Az ő magyarsága a hajdan derest látott nép millióinak magyarsága.* Az a hazafiság, amely mindent áldoz a honért és amelyet semmiféle lelki megkínzással és lekisebbitő megafázással nem lehet megtántorítani. Szent volt a magyar néplélek, amelyből kiárad annak józansága, türelme, embersége, szabadságvágya, szent volt a föld, amely szülte és amelynek porául oda visszatért. Szent a nemzet, amelyből ihletét nyerte és áldott, szent a magyarság történelmi rendeltetése, amelyet egész életében szolgált. *Az ő demokráciája a magyar nemzet demokráciája volt.*

Budapest népe! Az igazságnak, a munkának, a szabadságnak és a rendnek, a becsületnek és a magyarságnak embere, akit ma temetsz, immár lerázta mindazt, ami benne földi. „Éltető eszmévé finomult”. Rázzuk le mi is, ami bennünk gyarló. Lelkünk teljék meg az ő nemes lelkével, szent akarsággal. *Budapest népe!* Váltsd valóra az ő nemzeti demokráciáját, hogy nyerj méltóbb életet, virágzóbb fővárost, jobb hazát, hogy lássad régi hazádat feltámadni ezt a mai letiprottságában is nemes hazát. Istenünk, halljad meg kérésünket, áldd meg hű fiában hű magyar fiadat, Vázsonyi Vilmost!

Dr. Bródy Ernő

a községi demokrata párt és a terézvárosi polgárság nevében:

— A Terézváros nevében búcsúzom *Vázsonyi Vilmostól.* Annak a Terézvárosnak a nevében, amelyet ő nevelt, amelyet ő iskolázott politikailag, amelyet ő politikai fogalomká avatott. A terézvárosi polgár, Vázsonyi szavazója, politikailag érett, önértetes, hozzáférhetetlen tisztaságú magyar polgár. Ő tanította, iskolázta, nevelte őket egyszerű, de szent fogalmakra, a *jognak, a szabadságnak, az igazságnak szeretetére és kultuszára.* Ez a terézvárosi polgár nem volt megfélemlíthető még a nyílt szavazás korában sem, még akkor is ellenállott minden politikai esabításnak, terrornak, megvesztetésnek abban a nagy küzdelemben, amelyet Vázsonyi vívott, két évtizeddel ezelőtt az akkori hatalommal szemben. Ez a teréz-

városi választási agitáció hozzájárult ahhoz, hogy az uralkodó párt országosan megbukott.

Bücsúszóm a Központi Demokrata Kör nevében is. Annak a Központi Demokrata Körnek a nevében, melyet ő alapított 32 évvel ezelőtt, amely a politikai és társadalmi élet minden viharában rendületlenül megállott, amely nem változtatta meg a nevét, nem festette át cégétábláját, amely a *hangulatváltozások és efemeridák hazájában a legrégebb magyar politikai alakulat*. Ebben a Központi Demokrata Körben volt az ő munkájának és tevékenységének a fészke és otthona. Ebben a Demokrata Körben tartotta szombatestéken beszédeit, azokat a ragyogó beszédeket, amelyeket sokszor a nyilvánossággal nem is közölt, amelyek az ő hatalmas agyvelejeinek, merész, csapongó fantáziájának, ragyogó tudásának voltak szüleményei. De nemcsak beszélt és szónokolt Vázsonyi Vilmos. Eppen úgy, mint a színész is, mikor a színpadra lép, az ottani szereplése csak egy része a munkájának: ő *agitátor* is volt, az ő kezébe futottak össze a szervezők szája. A tömegmozgalmak megindításának és végrehajtásának nagy munkáját végezte. Írt, utasított, kommunikált, diktált, jelentéseket fogadott: *dolgozott és küzdött*. Sokszor, legtöbbször megfélekedve önmagáról, de harcolva mindig az ügyért, az igazságért, amiért élt és amiért meghalt.

És utóljára, — ne vegyük szerénytelenségnek — ha beszélek a magam nevében is. Két évtized becsületes munkája köt hozzá. Előbb híve lettem, azután fegyverhordozója, bajtársa, barátja, rajongója. Mikor két hónappal ezelőtt ünnepeltük ötvennyolcadik születésnapját, kértem üdvözlő beszédekben, hogy *kínélje magát, törődjék az egészségével, törődjék a családjával*, azzal a hitvesrel aki mindent megértett, aki az élet nehéz keresztjét hűségesen megosztotta vele, törődjék hitvesével és ezrellel fiával, aki nekünk olyan kedves és olyan méltó hozzá. Most már nem beszélhetek Hozzá, most már csak Róla beszélhetek és megvigasztalom magam ebben a keserű percben, a próbatétl pillanatában és megállapíthatom, hogy a sírig hű voltam Hozzá és kimondom, hogy a síron túl is hű leszek Hozzá. *eszméihez és hátramaradottaihoz*.

Polgártársaim, Budapest népe, demokraták, polgárok!

Láttatok, hogy mi volt itt másfél nap alatt? Láttatok: hogyan születik a történelem?

A mi vezérünk, fejedelmünk, mesterünk, a mi prófétánk, a mi apostolunk, a *sír, és az jellem szentháromsága* befelé a földi pályafutását és felköltözött a halhatatlanságba. Isten veled!

Dr. Papp József az ügyvédi kamarák nevében:

— *Tisztelt gyászoló közönség!* Nemesak Budapesti Ügyvédi Kamara nevében bücsúszóm *Vázsonyi Vilmostól*, hanem *Magyarország összes ügyvédi kamarái nevében is*, az egész magyar ügyvédi társadalom nevében mély tisztelettel és szeretettel hajtom meg a magyar ügyvédség zászlaját *Magyarország nagy ügyvédje, Vázsonyi Vilmos előtt*. Harminc évig dolgoztunk együtt, küzdöttünk közös célokért, nemes munkálkodásunk eredményeit nem fogjuk elfelejteni, — *ülzelni, serkenteni fognak bennünket abban a további harcban*, amelyre szükség van a közös érdekében. Saját érdőből küzdöttél fel magad Magyarország első védői közé és azok között is legelől jártál. Mint ügyvéd, nagyon jól tudtad azt, hogy minden *per egy nagy dráma*, az emberi élet és a társadalom sorsfordulatának nagy drámája, amelyben fény és sötétség, jószág és gonoszság, gazdagság és szegénység ütközik össze. És vannak olyan perek, amelyekbe nagyon belejátszik a közelet tisztaságának és az erkölcsiségnek kérdése, *Te ilyen perekben voltál a mester. Mesterünknek ismerünk el Téged, mert bátor voltál a védelemben, mesterünknek ismerünk el, mert gerinces voltál, hajthatatlan és nem megalkuvó*. Tiszteltünk, mert *sohasem vállaltál ügyet, amelyek igazságosságáról nem lettél volna meggyőződve, sohasem kerestél azt, hogy az ügy jövedelmező-e vagy nem*, az anyagi kérdésekre nem helyeztél fősúlyt, hiszen *anyai javak nélkül távoztál körünkől*. Te megelégedtél a jog diadalával, az erköles érvényrejutásával. Mesterünk voltál, mert a törvénykezési szónoklat művészetét a legnagyobb tökélyre emelted. A Te életed a nagy ügyvéd szimbóluma.

Peyer Károly a szociáldemokrata párt nevében:

— Most sem akarom elhinni, hogy *Vázsonyi Vilmos* meghalt. De hiába akarom magam állítani, hogy hátha nem igaz a hír: *Vázsonyi Vilmos*, a nagy politikusi, a nagy ember, a jó barát nincs többé. Elragadta a sors élete derekán, amikor még olyan sokat vártunk tőle. *Itt fekszik a polgári demokrácia meg alapítója*, aki megmutatta, hogy amikor gáncs és gúny

illette őt, ezért, bátor volt a demokráciát feltámasztani, lelket öntött a polgárságba és az emberek ezreit és tízezreit állította elvei mellé. *Mi, gyarló emberek, akik itt éltünk vele együtt, nem tudjuk elbíráni még ma azt, hogy ki volt Vázsonyi Vilmos*. A történelem fogja majd megállapítani az ő értékét, amikor kevesebb lesz a gyűlölködés és több lesz a szeretet. A támadások tömege zudult rá és ezek mind lepattantak róla, az ő erkölesi magasságáról, puritánságáról. *Mint ahogy élt szegényen, úgy halt is meg szegényen*.

A szociáldemokrata munkásság hol közelebb, hol távolabb haladt mellette. *Mi nagy háttérrel emlékezünk rája*. Akkor, amikor még senki sem emelt szót a munkások jogaiért, a régi rendi parlamentben, *ő volt a választójog legtekvesebb apostola, küzdője és harcosa*.

A szociáldemokrata munkásság mélyen lesújtva áll itt, a demokrácia megalapítójának, nagy vezérének koporsójánál. Hátlankat és kegyeletlenül azzal kívánjuk leróni, hogy utóljára eljövünk és búcsút mondunk Neked, kedves Barátunk, azzal, hogy megőrizzük azt a barátságot, amellyel eddig irántunk viselttél. Küzdeni fogunk azoknak az elveknek megvalósításáért, amelyeknek szolgálatában felőrölted az egészségedet és idehoztuk utóljára sok kérgeskezű proletár üdvözlését.

Dr. Nagy Vince a Kossuth párt nevében:

— *Ha kereszténynek születél volna, Vázsonyi Vilmos, a Te fényes tehetségeddel, szónoki képességed, tiszta jellemed egy nemzet vezérére avathatott volna*. Így az előítéletek szűkebb köre határolták híved taborát. *Ha kereszténynek születél volna, koporsód előtt a hivatalos egyházi és kormányzati szónokok, mint a keresztény erköles példaképek glóriákként volna*. Így csak én, az újra reaktív destruktív keresztelt keresztény, kiáltom keresztény polgártársaim felé: *Legyetek megelégedve és legyetek boldogok*, ha a szeretetnek, a jószágoknak, az önfeláldozásnak, az önzetlenségnek, az igazságkeresésnek olyan fokáig tudtok fölemelkedni, mint ahogy ez a halott életében fölemelkedett. És kiáltom a hazafiságukkal fennem kérdődök felé: *Legyetek megelégedve, legyetek boldogok*, ha ennek a nemzetnek olyan szeretettel és önzetlenséggel dolgoztatok, mint ahogy *Vázsonyi Vilmos*.

Tagadom a százféle istenek különbözőségét. Egy Isten hitét tanították nekem az iskolában. Egy Jehovát tisztelt a zsidó, és a mohamedán azt mondja: Egy az Isten, Allah. Tagadom, hogy a porhüvelyüktől megszabadult lelkek különböző felekezetekhez tartoznak. Ha van lélek, az mind egy egységes szellemi tábor része és ott a határon megszünik minden nemzeti, felekezeti és emberi torzalkodás. És Te elmentél közülünk, *Vázsonyi Vilmos*, itthagytál bennünket nagy hareok közepén. Nem magadtól vonultál vissza a harcból, mint annyian mások. Engedelmeskedni kellett a nagy parancsoló szónak, amely az első frontról szólított el, a szellemi vezérek sorából. Mert annak a harcnak, amelyet mi Magyarország demokratizálásáért, az ország minden polgárának jobb sorsáért folytatunk, egy szellemi vezérkara van, — az élén *Kossuth Lajos* áll. Te is megérkezél. És amikor én, az Országos Függetlenség Kossuth Párt nevében bücsúszóm Tőled, nem azt mondom, hogy Isten veled, hanem a magasba nézek és azt kérem: *Vázsonyi Vilmos, maradj velünk!*

Hegymegi-Kiss Pál

a földművesek és kispolgárok pártja nevében:

— Hát itthagytál bennünket jó hadnagyunk, jó *Vázsonyi Vilmos!* E szavakat én intézem Hozzád parlamenti küzdőtársaid sorából, azok közül, akikkel utolsó, de legkeményebb harcodat vívtak. Kezdedből kiesett az igazság fegyvere akkor, amikor a nemzet erkölesi integritásáért harcoltál.

Most a bánat és fájdalom virágait hozzuk ide ravatalodhoz. De eljön még az idő, hogy elhozzuk ide Neked a győzelem és diadal virágát is és tömjénünk legjavát hintjük Erted az oltár izzó tűzére és a megbékült Magyarországnak egész társadalma fog Téged ünnepelni, demokrácia bajnoka, jó hadnagyunk, *Vázsonyi Vilmos*.

Dr. Fábián Béla:

— Drága, jó Édesapánk, egyetlen halott szerelmünk, *Vázsonyi Vilmos*, mielőtt elindul Veled utolsó útjára ez a koporsó, ime halld esküvésünket: *Esküszünk Neked az egy élő igazságos Istenre, hogy a Te kis családotod, a Te feleségedet, aki éltársad volt és a Te mindenben Hozzád hasonló egyetlen fiadat soha el nem hagyjuk*. És esküszünk Neked, *Vázsonyi Vilmos*, az egy élő Istenre, hogy a Te nagy családodat: a százezer és millió dolgozó magyart, akikért éltél és akikért

meghallat, Vázsonyi Vilmos, — esküszünk Neked, hogy mi öket soha, soha el nem hagyjuk. Isten, az egy élő Isten minket úgy segítjen!

A dohányuccai templom előtt

A gyászmenet délután öt órakor indult el a Központi Városháza udvaráról és negyedhatkor ért a dohányuccai zsinagóga elé. Itt a templom bejárata előtt *Lineczky* főkantór énekelte után az egyház szónokája mondott rövid búcsúztatót.

Dr. Fischer Gyula főrabbi:

— Isten házában gyászavont esernoka közötti nagy halottunkat. Amikor koporsója körül állunk, úgy érezzük, mintha csukott ajkai mégegyszer megmozdulnának és szavai újfent életre kelne. Hallok egy hangot: a hajdani főiskolai ifjúság nevében szónokol *Vázsonyi Vilmos*, megfeszített szorgalomra, komolyságra és szabadelvűsége tüzelve őket. Hallok egy hangot: a *bírói szék* előtt Vázsonyi beszél, a gondjaira bízott vádlottak védelmében. Hallok egy hangot: a *mi ősi vallásunk egyenjogúságáért* küzdő előharcos beszél hitfelekezetiünk igazságának elismertetéséért. Hallok egy hangot: a *törvényhatóságban* Vázsonyi Vilmos harcol a székesfőváros haladásáért. Hallok egy hangot: az *országgyűlési képviselő* a haza üdvének előmozdításáért beszél. Hallok egy hangot: az *igazságügyminiszter* fenkőlt nevű ifjú királyunk belső titkos tanácsosa beszél, borongó szívvel tekintve tíz ismeretlen, bizonytalan jövőbe. És hallok egy hangot: mint *hitközségünk előjárója*, képviselőtestületének oszlopos tagja beszél hitközségünk anyagi és erkölcsi szent céljainak megvalósítása érdekében. Ezek a hangok megszűnt, elmúlt hangok. De ezek a hangok nemes, szép, jó tanítások, melyek itt fognak maradni. Utolsó utadra, Vázsonyi Vilmos, megáldalak egyházunk nevében: kíséreljen Téged Istennek kegyelme az örök világosságba!

Dr. Léderer Sándor

a Pesti Izr. Hitközség elnöke:

Vázsonyi Vilmos! Ezen templom szent oltára előtt jelent meg alázattal és hódolattal, amidőn királyod kegye Magyarország igazságügyminiszterré tett és most itt van koporsód ezen templom szent oltára előtt és itt állunk mi, magyar zsidók, a pesti hitközség tagjai és az ország hitközségeinek tagjai koporsód előtt, mélységes fájdalommal, mélységes gyászunkkal. Dicsőségünk és büszkeségünk voltai; szent volt előtте a jog, szent volt előtте a szabadság, mert a *jogban és szabadságban láttad az Istent*, ezt parancsolta magyarságod, ezt parancsolta zsidó hited és az, ami lelkedben és szívedben zsidó volt, még erősebbé, még rendületlenebbé tette magyarságodat. Az igazságot kerested a haza érdekében, a jogért küzdöttél a nemzet érdekében, szent volt előtте a törvény, szent volt előtте az eskü és mindaz, ami lelkedben, szívedben, agyadban, jellemében, egész lényedben dacot és ellenállást jelentett, az mind mélységes, nagy, rendületlen hazaszeretettel volt. Így voltál nagy, mint a magyar nemzet nagy fia és így voltál nagy, mint zsidó, így voltál nekünk, magyar zsidóknak büszkeségünk és dicsőségünk. Egyenes volt életed útja, vonult így a Mindenhatóhoz, az egész magyar zsidóság áldása kíséri *utolsó utadat*.

A temetőben

Jóval felhat óra után haladt tovább a halottaskocsi és utána zúdult a hatalmas tömeg. Negyedhat volt már, mikor a menetet a Kerepesiúti régi zsidó temető kapujához ért. A sírbahosszítás komor aktusa előtt a következő beszédek hangzottak el:

Dr. Grossmann Zsigmond főrabbi:

— Szombatnak áhítatos órája volt, előttünk az ősi szent pergameen és elhangzott belőle az isteni íge: „ne hagyj bennünket, hiszen Te vagy az, aki meg tudod nekünk mutatni a pusztaságban az utat és Te vagy nekünk szemünk gyanánt.” És ebben az órában eljött a lesújtó gyászshír: *Vázsonyi Vilmos elhagyott bennünket*. És mi úgy éreztük, hogy nincs, aki nekünk az élet úttalanságában megmutatja a helyes utat. Úgy éreztük, hogy *nincs már az, aki nekünk a szemünk*.

Ezért volt Vázsonyi Vilmos a mi büszkeségünk, szemünknek fénye, a magyar Izraelnek messze tündöklő dicsősége rászona. És most, hogy hírtelen eltávozott tőlünk, a Te években kiesiny, de munkáiban hatalmas életednek szent testamentumát megérzi a mi hűséges lelkünk. Szeretni az embert, miképpen

Te szeretted, szeretni a hazát, miképpen azt Te megmutattad, szeretni a vallást, miképpen azt Te tudtad és megtanítottál bennünket még egyre: *szeretni Vázsonyi Vilmost, miképpen azt Te megérdemelted életedben és dicső emlékedben*.

Kramer Miksa

a Pesti Chevra Kadisa alelnöke:

Mielőtt átadjuk porhüvelyedet az édesanyaföldnek, búcsúzom Tőled, Vázsonyi Vilmos, a Pesti Chevra Kadisa előjárósága, választmányja és képviselőtestülete nevében.

Eltéd legdiesőbb szakában, midőn a királyi kegy sugarai rád ragyogtak és elérted azt a kifüjtetést, amit zsidó ember eddig e hazában el nem ért, annyi hűséggel és szeretettel viseltetted felekezeted és chevra kadisán iránt, hogy hálás köszönetet mondok ezért Neked ravatalod mellett.

És midőn most földi zarándok utadról megtérsz az örök lét honába, arra kérjük a Mindenható Istent, adjon Neked pihenést a sírnak ölében.

Dr. Pető Ernő:

— *Vázsonyi Vilmos! Vezérünk!* Azoknak a névtelen *közkatona*knak nevében búcsúzom Tőled, akikről Te azt mondtad, hogy harci szavadra a küzdelemnél megjelennek, megteszik kötelességüket és elmennek, *anélkül, hogy valamit kérnének, vagy kapnának*. Azoknak a nevében búcsúzom Tőled, akik két napon keresztül ravatalodhoz zarándokoltak, ezeknek a százvezreknek elcsukló hangja zokog fel az én hangomban is. Azoknak a nevében búcsúzom Tőled, akik *órákon át vártak ma Budapest utcáin*, hogy legalább drága testedet örökre elrejtő koporsódat lássák utoljára. Ezekért éltél — s ezeké most a kieshetetlen veszteség, bánat és gyász. *Mi árultunk el, ezek a kiesettek, ezek az ismeretlenek, a Te legigazibb, legjobb katonáid*. Vázsonyi Vilmos, hamar — túlkorán — követed a magasban váró társaidat. Nemrég sirattuk el legjobb barátaidat, *Benedek* Jánost, a Te hűséges, mindvégig kitaró társadat, *Pető* Sándort, *Leitner* Adolfot. Mi van ma az égben? — Megtértsz közzéjük. Talán örülnek az égben, hogy megtérsz hozzájuk, hogy megdiesőülve, eszmévé finomodva folytatod védelmünket, de mi, itt maradt árvaik, csak sírunk, siratunk! Isten veled, dicső Vezérünk!

Dr. Feldmann József ceglédi főrabbi:

— Sírunk mindnyáján, sir az ég is, megeredtek a mennyből könnyei, siratnak Téged, Vázsonyi Vilmos, hogy elhagysz bennünket. *Én áldottam meg a házasságodat*, Vázsonyi Vilmos és néhány évvel ezelőtt házasságodnak huszonöt éves fordulóján kértem, hogy újítsam meg áldásomat. Azt hittem akkor, hogy huszonöt év múlva ezt az áldást megújíthatom. És íme, *itt hever előttünk egy rombadólt templom*.

Eljöttem Vázsonyi Vilmos, hogy újból megáldjalak. Mit áldjak meg? Imádkozunk hitvesedért és egyetlen fiadért, aki olyan méltó hozzád.

Dr. Csörgő Hugó:

— *Drága jó Vázsonyi Vilmosunk!* Utolsóánk jövünk mi, a *Te újságíróid*. Mint hajdan Béla király névtelen jegyzője, — névtelen jegyzői voltunk mi a Te királyi elméd minden megnyilatkozásának. Utolsóánk jövünk mi, amint végeztél Te is mindig hozzánk jöttél minden nagy beszéded után, minden nagy sikered után, amikor mindig azt kérdeztük tőled: *nos kegyelmes uram, meg van elégedve?* Most pedig életed nagy művének ez utolsó szomorú nagy sikere után, amelyet százerek gyásza peesétel meg, amikor immár a magasból, a halhatatlanságból nézel le reánk, itt a sírod szélén kérdezzük tőled: *drága jó kegyelmes Urunk meg van elégedve ezzel a sikerével, élete művének ezzel az eredményével, halálában megdiesőült életével, amely halálában válik csak igazán életté és halálában születik meg halhatatlansággá?* A Te újságíróid búcsúznak tőled drága, jó Vázsonyi Vilmosunk, a Te újságíróid, akik belőled annyi ténáz és anyagot merítettünk és oly gazdag forrása voltál munkásságunknak. Búcsúzunk Tőled, Vázsonyi Vilmos és búcsúzól mi, a nap krónikásai átadjuk a tollat a történelemírónak.

Végül még dr. *Weisz* Miksa főrabbi mondott beszédet a nyitott sírnál.

Heves zokogás rázta meg a temetés résztvevőit, amikor a koporsóra ráhullottak az első rögök. S ottmaradt mindenki késő estig a zuhogó esőben, amíg valóságos koszorúhegy domborult Vázsonyi Vilmos síri nyugvóhelyére. Azóta nap-nap után ezrével zarándokol a friss hantokhoz hívelnek, rajongóinak gyászoló serege.

A Demokrata Körök gyászülései

Halhatatlan vezérük emlékének mélységes fájdalommal hódoltak a Demokrata Körök, Vázsonyi Vilmos szervező politikai erejének ezek az élő, hatalmas alkotásai. A búcsúztatások sorát a *Központi Demokrata Kör* nyitotta meg és követték a többi testületek, amelyeknek manifesztációiról ez a tudósításunk számol be.

A Központi Demokrata Kör

A Központi Demokrata Kör és a Nemzeti Demokrata Párt Vázsonyi Vilmos halála napján, május 29-én tartotta gyászülését. Pusztai Károly elnököl, a jegyzői tisztet dr. Gyenes Ferenc töltötte be. Pusztai Károly ügyvezető-elnök a többi közt a következőket mondotta:

— Itt áll a gyászleplel betakart szék. Nem meri, nem tudja és nem is akarja elfoglalni senki. Mert ezt a helyet, az Ő helyét elfoglalni, betölteni azokban a küzdelemben, amiket Ő folytatott, — nem képes senki. Megtört lélekkel állunk itt, zokogó szívvel sírjuk el bánatunkat, és ha a kétségbeesés erőt vesz rajtunk, akkor *beállunk valamennyien szellemiüldözönek*, mert az Ő szellemére, nagy tudására, becsületességére, puritánosságára oy kétségbeesett szükségünk van, amilyen szükség még nem volt soha. Hazavártuk mint harcost, és hazajön földi porhüvelyre. Egyszerű koporsója előtt hajoljunk meg valamennyien, nagyobb áldozatot nem tudunk hozni, más nem telik lelkiünkben, mint a *szentséges fogadatom*, hogy minden gondolatát, minden cselekvését, minden akarását követni fogjuk. Megfogadjuk ennél a ravatalnál, hogy az Ő intenciói nekünk *szent talizmánunk lesz*, amelyre Vázsonyi halhatatlan emlékét írjuk és megfogadjuk, hogy utódainknak úgy adjuk át emlékét, hogy *volt egyszer egy ember, aki élt az emberekért és meg is tudott halni az emberekért*.

A gyászülés megnyitása után dr. Baracs Marcell szóalt föl.

— Aki pártunkat — úgymond — megteremtette, harminc esztendőn át annyi bátorsággal, annyi tudással, lélekkel, sikerrel, dicsőséggel vezette: az már csak lelkében él közöttünk! Az ember-vezér nincs, de azok az eszmék, amelyeket Ő megszemélyesített, amelyeket lelkünkbe oltott, túlélnek valamennyiünket. Mert az Ő eszméje a hazának és az emberiségnek egymásba fonódott, egymással soha ellentétbe nem jutó, egymást kiegészítő, kiegyenlítő, mindent átfogó nagy harmóniája volt. Mit személyesített meg Vázsonyi? Az Ő egyéni nagy erényeit, *hatalmas tudását, isteni lánglelkét* a röpke, játszi derültől a komor haragig minden változatban játszó, minden színben tündöklő nagy kedélyével. Ő volt a *mély tudás, a józan erkölcs, az őszellen akarat, az élő jogtudás, az eszménynek, az igazságnak szeretete*, amely a felismert jogért bátor szóval és cselekedettel sikraszállt, a *szabadságszeretet*, amely a szabadságot mindenkivel meg akarná osztani.

Mit esinált ebből a fővárosból? Nem volt idevaló és mégis pestibb volt a Pesten születettnél. Ennek a városnak a lelke belement az Ő lelkébe és viszont a faluról hozott lelkét beleplántálta a város lelkébe és belevitte a maga harsogó, színes egyéniségének minden változatát. És ez az ember, aki eszményekért élt, a *reális számításoknak* is embere volt, nemcsak szólamok után vitte a főváros polgárságát, hanem a *főváros gazdasági politikáját* is ő vitte abba az irányba, amelyből el nem téríthető többé. De ő nemcsak ezé a fővárosé volt, hanem a *hazáé* is. Csak otromba agy merészlehet ellentétet konstruálni Vázsonyi nagyszerű hazaszeretete s az ügyvezetett nemzeti többségnek pillanatnyi hangulata között. *Vázsonyi magyar lelke és a magyar nép lelke között soha ellentét nem tehetett*.

Harcos természet volt, de amellett nem ismertem derüesebb lelket, mint az övé volt. Haragudni tudott, vagyis inkább tudott haragot mutatni, de *igazán haragra csak akkor gerjedt*,

amikor *árulást érzett az háta mögött*. A hűséget mindig szeretettel jutalmazta, szívének melegét mutatta azoknak, akik vele, az eszményeivel voltak.

Amíg Vázsonyi élt, nem volt szükségünk nagy hadseregre. *Vázsonyi mint hadvezér maga egész hadtestet, sokaságot jelentett*. Ezért tudott győzelmet aratni számszerint is nagyobb táborok felett. És most, hogy egy jobb világba költözött, emlékének tartozunk azzal, hogy azt a pártot, amelyet Ő teremtett, abban a *lelki tisztaságban* tartsuk fenn, amely őt jellemezte, azzal a *megbonthatatlan egységgel*, amellyel ő azt elközpelte, azzal a *polgári hűséggel*, amely cserbenhagyhatja a jó ügyet a pillanatnyi, egyéni érvényesülés kedvéért és ha cserben akarja hagyni, hagyja cserben *minél hamarabb, mielőtt mi seprűzzük ki*, de ez a párt a maga nagy sokaságával együtt marad, mert nekünk egy nagy célt kell megvalósítanunk, nekünk *Vázsonyi lelki örökségét valóra kell váltanunk*, nem szabad tünnünk, hogy az Ő elmúltával eltűnjön az a párt, amely az Ő eszményeinek váron-ányosa.

Ezután a következő

HATÁROZATI JAVASLATOT

ajánlta elfogadásra:

„A Nemzeti Demokrata Párt lesújtó fájdalommal gyászolja megteremtőjét s innám nagy háttját: dr. Vázsonyi Vilmos. Gyászunk jelésül a pártnak tagjai 30 napon át *gyászkaroszalagot viselnek*. Emlékének méltó külső megörökítéséről a párt szent kötelességérzettel fog gondoskodni. Az eszményi vezér kidőlt, de a vezérnek eszméi élnek és a párt megbonthatatlan esatatorban fog küzdeni értük. *A szabadságnak és a polgári erkölcsnek, a társadalmi egyenlőségnek, a munka jogának és a közéleti tisztaságnak uralmáért, a főváros fejlődéséért, a haza nagyságáért, a békés, teremtő, áldáshozó magyar demokratizmusért*.”

A határozati javaslatot ünnepélyes egyhangúsággal fogadta el a gyászülés.

Pakols József képviselő szóalt föl most. Nem tudjátok még e pillanatban — mondotta — hogy miesoda veszteség ért bennünket. Gondoljátok el, hogy többet nem fog idejönni e falak közé, hogy jóságos szemével nem tekint ránk, hogy nem fog kezét velünk. Gondoljátok meg, hogy nem jön családja körébe, fia fejét megsimogatni, felesége jóságos tanácsát meghallgatni. Ha üres lesz ez a kör és ha ő ott fekszik már az anyaföldben, akkor fogunk ráébredni, hogy ki volt ő nekünk? És ki volt ennek a városnak, ennek az országnak! Tudjátok meg tehát, hogy mit veszítettünk el. Elvesztettük azt, aki *bennünket egységbe tudott fogni*, aki testvéreknek ismert fel bennünket, aki meglátta mindnyájunk homlokán a szenvedés jegyét, odaállt az élünkre és vitt bennünket és mi követtük. Új Mózese lett a magyar demokráciának és az ő vesszjének nyomán megnyitlak a sötétség hőmpölygő hullámai és mi keresztül tudunk menni, és keresztüljutottunk addig a pontig, ahol most meg kell halni Vázsonyi szavát. Boldogok és büszkék lehetünk, hogy bennünket tisztelt meg a Gondviselés azzal, hogy ilyen vezért adott nekünk. Amikor legmagasabb polera emelkedett, akkor elkövetkezett a megpróbáltatás ideje és neki, aki a forradalom ellen küzdött és teljes mellet odaállt, hogy megállítsa a veszes áradatot: el kellett menekülnie és távol számkivetésben töltötte idejét hónapokig, amíg itt dult az ország sorsát hosszú időre tönkretévő kormányzat, mely minden nemzeti életerőt kipusztított. Amikor aztán hazajött, azt mondta, hogy itt most minden magyarnak össze kell fogni, hogy ezt a szegény nemzetet megmentsük — és itthon a *gyűlöletsg pokla fogadta*. És nem lelto volna honát e hazában, ha nem lett volna meg izzó hazaszeretete és harcolt újra a reakció minden vad túlzásával és gyűlöletével szemben. És *ebben a harcban önmagát törte szét*. Koporsójánál ott lesz mindenki, és azok a török, amiszívének irányoztak, valószínűleg *virággal lesznek bevonva*. De a történelem minden elfogultságon felül igazolni fogja őt, az igazság nagy álmodóját, a tiszta, jóságos embert, a becsületnek ezt a tüneményes, nemes lovagját, mindnyájunknak *édes*,

szereplő apját, aki úgy érezte ebben a Körben magát, mintha gyermekei között lett volna. Fogadjuk meg, hogy soha el nem tántorodunk Vázsonyi nemes kultuszától, hogy mindig azoknak az eszméknek leszünk fanatikus hirdetői, hogy bármi történések, ezt az örökséget el nem fogjuk herdelni, mert ha elvész az örökség, elvész a magyar demokrácia, elvész a magyar nép ügye, amelyért ő életét áldozta fel.

A demokrata szervezetek gyásza

Vázsonyi Vilmos dicsőséges emlékének szentelték mult heti ünnepélyes összejövetelüket az összes demokrata szervezetek. Minden körben felleget karszalagok férfiak és zokogók adták a megkapó ünnepet keretét.

A Lágymányos—Kelenföldi Polgári Kör

gyászünnepén *Kramer* Adolf elnök mondott gyászbeszédet. Vázsonyi emléket — mondotta — az ő munkája örökíti meg: Nagy-Budapest, amelyet ő alkotott. Vezérünk, apánk, barátunk volt és halála nemcsak az ország, hanem az emberiség vesztesége. Utána *Bokros* Béla főtítkárról szólalt fel, majd *Székely* Bertalan társelnök indítványára elhatározták, hogy Vázsonyi emléket alapítvánnyal is megörökítik.

A III. kerületi Demokrata Kör

gyászünnepén *Dr. Vörösváry* Miklós elnök mondott meleg és fájdalmas búcsúztatót, Vázsonyi Vilmos ama kiváló tulajdonságait méltatva, melyek az államférfit, a politikust, a debattort, a jogászt és az embert jellemezték. E tulajdonságokat egy közös kifejezésbe lehet foglalni és ez: a magyar nemzeti demokrácia.

A Lipótvárosi Demokrata Kör

gyászünnepén *Dr. Gál* Jenő mondott emlékbeszédet, melyben azt a szörnyű veszteséget emelte ki, amit az ország Vázsonyi halálával szenvedett. Fokozott összetartásra van most szükség, hogy hiánytalanul őrizhessék meg örökségét. *Gál* után *Dr. Hegedűs* József, *Dr. Mayer* Ernő és *Brachfeld* Hugó beszéltek.

A Külső Lipótvárosi Demokrata Kör

emlékünnepén *Horváth* Miksa elnök mondott gyászbeszédet, melynek őszinte szavai mély hatást váltottak ki. Utána *Heller* Béla ügyv. elnök esetelte a Vezér egyéniségét és politikai multját.

Nagyszabású gyászgyűlés keretében búcsúztatta Vázsonyi Vilmost az

Erzsébetvárosi (XIV.) Demokrata Kör.

melynek dísztermét szorongásig töltötték meg a tagok. Vajjon szavakba tudom-e foglalni — mondotta búcsúztatójában *Magyar* Miklós elnök — mindazt a fájdalmat, ami bennünk sír, megtalálom-e a kifejezéseket, melyek felérnek az ő nagyságához és méltók ahhoz a veszteséghez, amit szenvedtünk? Hiszen nem lehet meg bennem az az objektivitás, melyet művének méltatása megkíván, gyöngye vagyok én az ő emlékének megörökítéséhez: ez a történéfirók feladata, akik majd lapokra röjják a magyar multnak azt a fényes korszakát, amit ebben a néhány szóban lehet kifejezni: *Vázsonyi Vilmos élete és munkája*. Ez a kör sok küzdelmet látta, innen indult ki az a nagy harcra is a kurzus ellen, mely után most halála tett pontot és mi nem hódolhatunk méltóbban emlékének, mint azzal a szent esküvéllel, hogy az eszmét, melyért élt és meghalt, tovább fogjuk plántálni a magyar lelkekbe. A nagyszabású beszéd után *Dr. Schmidt* Dezső társelnök szólította fel fokozatos összetartásra a demokratákat, majd *Dr. Lányi* Géza főtítkárról méltatta Vázsonyit, a politikust, az író, a jogászt, az embert. Utolsonak *Havas* Mór háznagy szólalt fel.

Az Erzsébetvárosi (XV—XVI.) Demokrata Kör

búcsúztatóján *Dr. Kiss* Ferenc pártelnök megnyitó szavai után *Dr. Láng* Lajos társelnök mondott emlékbeszédet. „Günes és vád érte Vázsonyit élete utolsó napjaiban, — mondotta a többi közt. — de kérdezzük, mi volt az ő bűne. Az talán, hogy egész életében őzetlenül harcolt a kismemberért, az elnyomott existenciáért? Vagy azt látják bűnnek vádlói, hogy a közélet tisztasága mellett tört lándzsát? Talán az is bűn, hogy már akkor elzárta prófétái lélekkel a kommun rémét, amikor az csak agyrémnek látszott!” *Láng* Lajos beszéde után *Dr. Kiss* Ferenc társelnök tett indítványokat a gyászra nézve.

A Józsefvárosi Demokrata Párt

nagyszabású gyászünnepén testületileg vettek részt a kerület három demokrata körének tagjai, kik zsufolásig töltötték meg a XVII. kerület körének helyiségét. *Dr. Hajdu* Marcell pártelnök mondotta az első emlékbeszédet, majd *Dr. Weiller* Ernő a XVII., *Zsombor* Géza ny. államtitkár a XVIII. és *Dr. Körömczy* Zoltán a XIX. kerület demokrata körének gyászt tolmácsolta. Végül *Vitéz* Aladár ügyv. elnök indítványára elhatározta a gyűlés, hogy feliratot intéz a Közmunkatanáeshoz azzal a kérelemmel, hogy a *Nagymező* utcát *Vázsonyi Vilmos* utcának nevezze el.

A Belső Ferencvárosi Demokrata Kör

vasárnap délelőtti gyászünnepén *Pakots* József képviselő mondott költői lendületű, mélyjártatú, könnyekig megható emlékbeszédet Vázsonyi Vilmos fölött. Utána *Darvas* Gyula társelnök és *Dr. Lendvay* Andor főtítkárról beszéltek.

A Kőbányai Nemzeti Demokrata Párt

a temetés után, kedden este gyászválasztmányi ülést tartott, melyen *Grünfeld* Manó elnök méltatta meleg szavakkal a Vezér, érdemeit. Javaslatára a választmány jegyzőkönyvileg örökítette meg Vázsonyi Vilmos emléket, majd egyhangúlag a következő határozati javaslatot fogadta el: „A pártszervezet a halálozás minden évfordulóján gyászünnepet tart. A tagok adakozásból könyvtárt létesítenek, mely egyrészt a tagok rendelkezésére áll, másrészt szegény iskolásgyermeknek közt osztják ki és ezt a könyvtárt *Vázsonyi Vilmosról* nevezik el. A Közmunka Tanáeshoz a központ útján kérelmet intéz, illetőleg csatlakozik a központnak ahhoz az indítványához, hogy a *Nagymező* utca *Vázsonyi Vilmosról* neveztesse el. A központok karöltve *Vázsonyi-gyászleplet* készítenek, melyet a Demokrata Párt nagyjainak temetésén fognak használni”. Végül *László* Gyula főtítkárról és *Demény* titkárról tettek előterjesztéseket

A Demokrata Női Szervezetek

is gyászünnepet tartottak, amelyen a kerületi csoportok elnöknői és vezetői jelentek meg. Így is zsufolásig megtelt a Központ tanásterme. *Dr. Baracs* Marcellné mondott nagyszabású emlékbeszédet, majd elhatározta a gyászértekezlet, hogy a Női Szervezet tagjai is harminc napig gyászszalagot viselnek, minden zenés mulatságtól és szórakozástól tartózkodnak, alapítványt tesznek Vázsonyi emlékére abban a formában, hogy a halálozás minden évfordulóján emlékünnepet tartanak és ezen a jelenlévők adakozni fognak s az így egybegyűlt összeget a Vázsonyi Vilmosné által meghatározandó célra fordítják.

Vázsonyi Vilmosné és egyetlen fia, János, nagy szomorúsággal, de Isten akaratában megnyugodva jelentik, hogy a legnemesebb ember, ura, illetve apja,

nagyméltóságú

Dr. Vázsonyi Vilmos

ügyvéd, Magyarország volt igazságügyminisztere, IV. Károly valóságos belső titkos tanácsosa, Budapest székesfőváros díszpolgára, a Terézváros 25. éven át volt képviselője, a Magyar Nemzeti Demokrata Párt megalapítója

május 29-én reggel 8 órakor, Badenben, visszadotta lelkét a Teremtőnek.

A szomorúságban és gyászban osztoznak:

Fivére *Vázsonyi* Jenő, a MÁV volt elnöke, felesége és gyermekei, *Vázsonyi* Paula nővére, sógorai *Báder* Jakab, szalkai *Szalkai* Zoltán, felesége és gyermekei, özv. *Dr. Rácz* Dezsőné és gyermekei, unokahugai és unokaöccsei.

Temetése június 1-én, kedden délután 3 órakor volt a központi városháza udvaráról.

Adjon Neked az Úristen békét és örök nyugodalmat!

Koszorúk Vázsonyi ravatalán

Örökzöld, virágos, illatos, utolsó hódolat, köszöntés a koszorúk sokasága, mely Vázsonyi Vilmos ravatalát elhalmozta és most virághegygé domborította sírját. Ideiktatjuk kegyeletes megemlékezéssel a halott Vázsonyi Vilmosnak küldött koszorúk szalagfeliratait:

1. *Vázsonyi Vilmosné koszorúja: Anya és Jani. Mindent elvesztettünk, de követünk!*
2. *Jenő, Mici, dr. Ráczné és gyermekei Drága Vilmosunknak!*
3. *Vilmos bácsinak Ancei, Emil.*
4. *Szeretett Vilmos bátyjának Edith, Pali, Sándorka.*
- 5a. *Kató és Klári.*
- 5b. *Ella, Pista.*
6. *Klári.*
7. *Vázsonyi Vilmos emlékének A Nemzetgyűlés.*
8. *Vázsonyi Vilmosnak Budapest Székesfőváros díszpolgárának a székesfőváros közönsége.*
9. *Vázsonyi Vilmosnak Budapest Székesfőváros díszpolgárának a Székesfőváros Tanácsa.*
10. *A Budapesti Ügyvédi Kamara Vázsonyi Vilmosnak.*
11. *A Vezérnek A központi Demokrata Kör.*
12. *Dr. Vázsonyi Vilmosnak, érdemes tagjának a fővárosi közmunkák tanácsa.*
13. *Dr. Vázsonyi Vilmosnak a Budapesti Ügyvédi Kör.*
14. *Halhatatlan Alapítójának a Nemzeti Demokrata Párt.*
15. *A magyar határon a monori izr. nőegylet a nemzet nagy halottjának.*
16. *Gutenbrunn szanatórium gyászoló magyar közönsége a haza nagy halottjának.*
17. *Vázsonyi Vilmosnak Magyarországi Szociáldemokrata Párt vezetősége.*
18. *Legelső és legnagyobb kispolgárnak a Kispolgárok Városi Pártja.*
19. *Dr. Vázsonyi Vilmosnak a Magyar Kereskedelmi Csarnok.*
20. *A nemes jó szívek, Vázsonyi Vilmosnak a demokráciáért küzdő hadirokkantak, hadiözvegyek és hadiárvaik.*
21. *A legjobb embernek a Davosban élt magyarok.*
22. *A Lipótvárosi Casinó dr. Vázsonyi Vilmosnak.*
23. *Vázsonyi Vilmosnak a budapesti törvényhatósági bizottság szociáldemokrata csoportja.*
24. *A haza nagy fiának a VII. ker. Polgári Casinó.*
- 25a. *Belvárosi Nemzeti Demokrata Párt a Vezérnek.*
- 25b. *Belső Ferencvárosi Dem. Párt bálványozott vezérének.*
26. *A IX. választókerület törelen hűséggei Vázsonyi Vilmosnak, szeretett képviselőjének.*
27. *A Vezérnek a XV. választókerület.*
28. *Ferencvárosi Nemzeti Demokrata Kör a jog s igazság bajnokának.*
29. *Budapesti III. ker. Demokrata Társaskör felejthetetlen vezérünknek, Vázsonyi Vilmosnak.*
30. *Felejthetetlen vezérünknek külső Lipótvárosi Dem. Párt.*
- 31a. *A nagy embernek lánglelkű vezérünknek a XI. kerület.*
- 31b. *A Vezérnek a hű maradt belső erzsébetvárosi mokrádák.*
32. *Felejthetetlen vezérének Erzsébetvárosi Demokrata Kör.*
33. *A VII. ker. Zuglói Demokrata Kör.*
34. *Vázsonyi Vilmosnak a rákosszentmihályi nemzeti demokrata kör.*
35. *Lánglelkű vezérünknek a Nemzeti Demokrata Párt I. választókerülete.*
36. *Halhatatlan vezérének Vázsonyi Vilmosnak Józsefvárosi Nemzeti Demokrata Párt.*
37. *Felejthetetlen vezérünknek Erzsébetvárosi Kör.*
38. *Nagynevű Vezérünknek Lipótvárosi Demokrata Kör.*
- 39a. *Izr. kézmű- és földművelési egyesület Vázsonyi Vilmosnak.*
- 39b. *Vázsonyi Vilmosnak az Erzsébetvárosi Casino.*
40. *A magyar polgárság nagy halottjának Országos Kereskedő- és Iparos Szövetség.*
41. *A legnagyobb magyar zsidónak a Diáksegítő Bizottság ifjúsági csoportja.*
42. *Magyar mutatóványosok és érdeklársak országos egyesülete dr. Vázsonyi Vilmosnak.*
43. *A demokrácia legnagyobb halottjának miskolci hírei.*
44. *Vázsonyi Vilmosnak Újpesti Kereskedők Társulata.*
45. *Hálás kegyelettel Újpesti fűszerkereskedők egyesülete.*
46. *Őszinte kegyelettel a Liget Club.*
47. *Deák Ferenc egyesület a nagy emberbarátnak.*
48. *Nemzeti dem. és szabadelvű nők csoportja Vezérünknek.*
49. *A XVII. Szabadelvű demokrata nők csoportja Vezérünknek.*
50. *Csarnoki és piaci árusok, Mienk voltál életedben, mienk maradsz haláloedban.*
51. *Darvas Gyula főv. biz. tag által vezetett 10 tagú küldöttség.*
52. *A néma Vázsonyinak az elmúlt „Világ”.*
53. *Régi kedves nagy munkatársának a Pesti Hírlap.*
54. *XVI. ker. demokrata női szövetség a nagy halott emlékének.*
55. *Felejthetetlen vezérének és védnökének első budapesti jótékony demokrata asztaltársaság.*
56. *Szeretett vezérünknek Turul asztaltársaság és Baross asztaltársaság.*
57. *Felejthetetlen vezérünknek a Demokrata Barátok asztaltársasága.*
58. *Vezérünknek Vázsonyi Vilmosnak Csergő Hugó A Polgár nevében.*
59. *Vázsonyi Vilmosnak az „Ujság” főszerkesztője.*
60. *Védmezőnknek „Kaosz”.*
61. *Vidd el üdvözetemet az elvélhatatlan barátodnak, özv. Bennek Jánosné.*
62. *Egykori munkatársának Eszterházy Mária gróf.*
63. *Igaz barátomnak Vázsonyi Vilmosnak, nemes politikai ellenfelemnek Radóczy János.*
64. *Emléked hűséggei szeretettel őrizzük dr. Vári Albert és felesége.*
65. *Vezérének Dr. Bródy Ernő.*
66. *Dr. Baracs Marcell és neje.*
67. *Mélységes részvétellel Éber Antal.*
68. *Drága jó apánknak Fábrián Béla és neje.*
69. *Hűséggei szeretettel Halász Manó és neje.*
70. *Reisz-család felejthetetlen jóbarátunknak.*
71. *Fábrián testvérek és Vadas Klári jószágos Apjukat siratják.*
72. *Imádatban és hűségben Nobel Árpád és családja.*
73. *Mély hódolattal Szántó Jenő és családja.*
74. *Nagy tanítójának Bosnyák Izso.*
75. *Felek György és Klári.*
76. *Felejthetetlen jó barátomnak Dr. Pollák Ede és neje.*
77. *Vázsonyi-iroda.*
78. *Vázsonyinak dr. Wilhelm Adolf és neje.*
79. *Isten veled — Zoltán.*
80. *dr. Vázsonyi Vilmosnak dr. Wabrosch Károly és családja.*
81. *A Mesternek Bálint Benő.*
82. *Gyerekkori barátjának Dr. Deutsch Lajos.*
83. *Vázsonyi Vilmosnak régi rajongói Pető Ernő és neje.*
84. *Dr. Charmant Széver.*
85. *Vázsonyi Vilmosnak igaz tisztelője Ladányi Zoltán és fia.*
86. *Kedves vezérünknek és barátunknak Dr. Kovács Ernő és neje.*
87. *Felejthetetlen atyai jóbarátunknak Kleiner Arthur dr. és neje.*
88. *Utoisó üdvözet Kivovics Károly és családja.*
89. *A legnemesebb demokratának Magyar Pál és neje.*
90. *Örök hűséggel Lázár Miklós és neje.*
91. *Kegyeletünk jelölő Székács Antal és neje.*
92. *Imádott Vezérünknek Vázsonyi Vilmosnak Hoffmann Mihály.*
93. *Wienerné Frankl Aranka.*
94. *Fájó kegyelettel Dr. Halász László és neje.*
95. *Fájó szívevel búcsúzunk Ungár Mór és neje.*
96. *Hálás szeretettel dr. Földvári Béla és neje.*
97. *A nemzet nagyjának Steuer Marcell és Lóránd.*
98. *Deutsch Arthur és családja bánatos szívevel.*
99. *Dr. Hercz György szeretettel szeretett vezérünknek.*
100. *Dr. Löwy Antal és családja.*
101. *Régi jó baráti szomszédnak régi szeretettel Lászlóék.*
102. *Igaz részvétellel dr. Kálmán Henrik és neje.*
103. *Siron túl is hű barátsággal Alfréd.*
104. *Vázsonyi Vilmosnak Adler Sándor és neje a kör rendelője.*
105. *Felejthetetlen jó gazdánknak Gyuri (a Demokrata Párt 30 esztendőn át ruhatárosa).*
106. *Felejthetetlen jöltevőnknek Maitner.*

Számtalan virágcsokor, örökzöld ág borította még a ravatalt és a kerepesi temető sírjára még egyre gyűl a virág és örökzöld.

Ötezer részvényt nyilatkozat

Évtizedekre kellene visszamenni, ha párját akar-nánk találni annak az impozáns részvétnak, amely a közélet nagy halottja és hátramaradottjai iránt megnyilvánult. Hatóságok, hivatalok, testületek, intézmények, miniszterek és kispolgárok, a társadalom minden osztályának tagjai siettek fájdalmas megdöbbenésüket tolmácsolni. Amint ott tornyosodnak részvéttáviratok és levelek Vázsonyi János íróasztalán, s úgyszólván minden butordarabon, a maguk ötezernyi tömegével: a demokráciának megrendítően fölemelő kiteljesedése a gyászban, a bánatban, a veszteségben...

A királyné levele

Egy különválasztott kis csoport tetején nagy, fekete-szegélyes boríték. A cím: *Nagyméltóságú özv. dr. Vázsonyi Vilmosné cs. és kir. valóságos belső titkos tanácsos özvegye, Budapest.* A boríték hátán: *Öfelsége az özvegy királyné legfelsőbb megbízásából.* A levél tartalma a következő:

Öfelsége a Királyné Lequeitőiban kelt június elsejéi felsőbb rendeletével Legkegyelmesebben megbízott, hogy Excellenciának néhai férje, dr. Vázsonyi Vilmos nyugalmazott m. kir. igazságügyminiszter, Ő cs. és apostoli királyi Felsége valóságos belső titkos tanácsosának elhunytá alkalmából Legfelsőbb részvétét tolmácsoljam.

Fogadja Nagyméltóságod kiváló tiszteletem kifejezését.

Budapest, 1926. június hó 2-án.

*Legfelsőbb megbízásból:
Gróf Károlyi József*

A kormány és nemzetgyűlés

Dr. Vass József h. miniszterelnök a következő táviratban fejezte ki részvétét:

Most értesültem Kegyelmes Asszony férjének, nagyméltóságú dr. Vázsonyi Vilmos nemzetgyűlési képviselő, volt m. kir. igazságügyminiszter elhunytáról. Engedje meg kérem, Kegyelmes Asszony, hogy *őszinte részvételnek adhassak tisztelettel kifejezést.* Dr. Vass József, miniszterelnöki teendővel megbízott m. kir. népjóléti és munkügyi miniszter.

Az igazságügyminiszter távirata így hangzik: *„Őszinte részvétét nyilvánítja Pesthy Pál.”*

A belügyminiszter ezt a táviratot küldte: *„Férje elhunytá alkalmából fogadja legmélyebb részvétem őszinte kifejezését. Rakovszky Iván belügyminiszter.”*

Scitovszky Béla, a Nemzetgyűlés elnöke a következő részvététírárt intézte Vázsonyi özvegyéhez:

Kegyelmes Asszony!

A váratlanságában kétszeresen súlyos csapás, mely Nagyméltóságodat nagyemlékű Férjének elhunytával érte, az egész magyar közélet nagy veszteségét jelenti. A kérlelhetetlen halál egyik kiváló tehetségű és puritán jellemű munkásától fosztotta meg a közügyet, sajnos, éppen abban az időben, amikor a megpróbáltatásoktól annyira sujtott országnak mindenkiire, de különösen a kivételes tehetségekre oly szükség van.

A meghalodott kiváló törvényhozási munkásságáról és jogéletünk szervezésében kifejtett tevékenységéről a nemzetgyűlés folyó hó 29-én tartott ülésében az *őszinte kegyelet érzésével* emlékezett meg, iktatta ennek a nemes életnek emlékét jegyzőkönyvébe és hatalmazott fel engem arra, hogy *mélyen át-érezett részvétét* Nagyméltóságod előtt tolmácsoljam.

E kegyeletes kötelességem teljesítésével fogadja Nagyméltóságod őszinte tiszteletem kifejezését

Scitovszky Béla

A politikai pártok

Az Országos Függetlenségi Kossuth Párt a következő részvététírárt küldte:

Kegyelmes Asszony!

Az Országos Függetlenségi Kossuth Párt a mai napon rendkívüli igazgatósági ülést tartott, melynek egyetlen tárgya

a Nemzeti Demokrata Párt nagynevű vezérének, *Vázsonyi Vilmosnak* váratlan elhalálása volt. Pártunk igazgatósága *mély fájdalommal és őszinte megdöbbenéssel* vette tudomásul a lesújtó hírt, mert Nagyméltóságod nagynevű férje ugyanazokért az eszmékért, a demokrácia és liberalizmus diadalra jutásáért küzdött egy életen át, mint amely eszmékért a mi pártunk is küzd. Benne *vezéri kvalitású harcostársunkat, a tiszta jellemű férfit, a nagyludású jogászt és az őzzellen politikust* veszítettük el. Elmúlása ebben a szerencsétlen országban nemcsak az ellenzéknek, hanem az egész nemzetnek súlyos vesztesége. A mi pártunk minden egyes tagja őszintén csatlakozik Nagyméltóságod gyászához és enyhülést kíván hitvesi lelkének sajnó sebére. Mély tisztelettel: az Országos Függetlenségi Kossuth Párt nevében dr. Rupert Rezső, dr. Nagy Vince.

A Szociáldemokrata Párt részvététíráta így szól:

Pártunk vezetősége nevében, ennek megbízásából méltó-tassék megengedni, hogy *Vázsonyi Vilmos* halála alkalmából mélyen érzett részvétünknek kifejezést adhassunk. Az elhunytban nemcsak a *hüségese fegyvertársat*, az igaz barátot gyászoljuk, de azt az embert is, aki *mindenkor követendő példaképpen mutatta meg, miképpen lehet a társadalmat becsülettel és szegénységgel szolgálni.* Voltak idők, amikor szembenállottunk. De akármennyire eltávolodtunk egymástól, vagy bármennyire is éreztük a közelség baráti melegségét, mindig tudtuk, hogy nem vezet más, mint ami lényre volt: *osztályának okos védelme, szándékainak tisztasága, becsületes hite.* A magyar demokráciának igazán *hősi halottja ő, aki elesett a becsület mezején.* Emlékét meg fogjuk őrizni. Fogadja Nagyméltóságod stb. *Farkas István* tiltkár, nemzetgy. képvis.

A Községi Polgári (Ripka) Párt:

Úgy magam, mint a vezetésem alatt álló Egységes Községi Polgári Párt minden tagja nevében őszinte, mély részvétemet fejezem ki Nagyméltóságod férje elhunytá alkalmából. A gyász hírt valamennyiünket lesújtott, mert valamennyien ismertük *Vázsonyi Vilmos puritán jellemét, fényes tehetségét és mindenkor hálával és kegyelettel fogunk visszaemlékezni fáradságátlan és nagy eredményű közéleti munkásságára, melynek fővárosunk annyit köszönhet.* Szívűl kívánjuk, hogy nyújtson a Mindenható vigasztalást és lelki erőt Kegyelmes Asszonynak és családjának a nagy csapás elviseléséhez. *Kozma Jenő.*

A Kispolgárok Országos Pártja:

A Kispolgárok Országos Pártja őszinte, mély részvétét fejezi ki Nagyméltóságod férje, ura korai gyászos elhunytá alkalmából. *Szilágyi Lajos*, pártelnök.

A Kispolgárok Városi Pártja:

A Kispolgárok Városi Pártja nevében mélyeséges fájdalomkat és részvétünket tolmácsoljuk nagynevű férjének, *hazánk lángolószű nagy fiának, a főváros megteremtőjének, az igazság tántoríthatatlan apostolának* váratlan és megdöbbenő elhunytá fölött. Fogadja Nagyméltóságod együttérzésünk és őszinte részvétünk kifejezését. A Kispolgárok Városi Pártja elnöksége és választmányja nevében: dr. *Abrahám Dezső, B. Virág Géza, dr. Ladányi Miksa.*

A főváros tanácsa

Budapest székesfőváros tanácsa nevében *Sipőcz* polgármester a következő levelet intézte *Vázsonyi Vilmosnéhoz:*

Kegyelmes Asszony! Őszinte megilletődéssel és a legmélyebb fájdalommal vettük a hírt dr. *Vázsonyi Vilmos* v. b. t. l. v. m. kir. miniszter, a törvényhatósági bizottság nagyérdemű tagjának gyászos elhunytáról. A megboldogult, aki a székesfőváros törvényhatósági bizottságának huzamosabb időn át tagja, s annak egyik vezető egyénisége volt, mint ilyen a legfontosabb bizottságokban foglalt helyet, s nagy tudásával, valamint a főváros iránt rajongó szeretetével, egyéniségének teljes súlyával és kimagasló képességeinek egész erejével, mindenkor döntő fontosságú véleményével sietett segítségére szeretett fővárosunk létérdekét érintő legfontosabb kérdések előkészítésénél és eldöntésénél. Mélyen megrendülve a gyászeset felett, amely egyúttal a tanácsot is sújtja — elhatároztuk, hogy a megboldogult emlékét a mai ülésünk jegyzőkönyvében megörökítjük.

Testületek, egyesületek

A Fővárosi Alkalmazottak Nemzeti Szövetsége ezt a részvétellel intézte az özveggyhez:

Kegyelmes Asszony! A Fővárosi Alkalmazottak Nemzeti Szövetsége mély fájdalommal értesült azon mély, lesújtó gyászhirről, hogy Nagyméltóságod férje oly váratlanul elhunyt. A megdöbbentő gyászest, melynek súlyát elsősorban Kegyelmes Asszony és családja érzi, gyászborítottá a főváros egész közönségét, de átérzi a veszteség súlyosságát a székesfőváros egész tisztviselői kara, mely mindenkor méltányolta azon kiváló érdemeket, melyeket a Megbízottgult, mint Budapest székesfőváros törvényhatósági bizottsági tagja a székesfőváros fejlesztése körül szerzett. Mély tisztelettel kérjük, Kegyelmes Asszony, fogadja mérhetetlen fájdalomában a Fővárosi Alkalmazottak Nemzeti Szövetsége mélyeséges részvételének őszinte kifejezését stb.

Táviratban és levélben nyilvánították részvétüket:

Erzsébetvárosi Kaszinó, lovag Wechslemann Ignác és neje, Neuschloss Zsófia, vakok intézete, Országos Magyar Kereskedelmi Egyesület, Liget Klub, Bpest Szföv. Zöldseg-elosztó Üzeme nevében Schwarz Ármin vezérigazgató, Fővárosi Közmunkák Tanácsa nevében dr. Czabaly Kálmán h. elnök, OMIKE Főiskolai Hallgatók Csoportja, a Magyarországi Szociáldemokrata Párt parlamenti frakciója nevében: Peidl Gyula, Mönus Illés, Bor-, Sör- és Italmérők Egyesülete, Fűszerkereskedők Országos Egyesülete, Debreceni Polgárok és Munkások Szövetsége, Miskolci Ipartestület előjárósága, Budapesti Ügyvédi Kör, Kézműiparosok és Kereskedők Országos Egyesülete, Pápai Kiskereskedők Egyesülete, Ügyvéd-jelöltek Országos Szövetsége, Ingatlanközvetítők Egyesülete, Lipótvárosi Társaskör, Pesterzsébeti Kereskedők Egyesülete, Fővárosi Kereskedők Egyesülete, Kereskedelmi Alkalmazottak Orsz. Szövetsége, Vívó- és Atlétikai Klub, Magyar Kereskedelmi Utazók Egyesülete, Országos Kereskedő, Iparos Szövetség, Pénzüntézet Tisztviselők Országos Egyesülete, Egri Kereskedelmi és Ipartestület elnöksége, Fővárosi Szegény Gyermekekért Egylet, Miskolci Kereskedők és Gazdák Köre, Gyáripari Képviselők Orsz. Szövetsége, Idegenforgalmi és Utazási Vállalat, Salgótarjáni Kereskedők Egyesülete, Feministák Egyesülete, Magyar Cobden-Szövetség, Magyar Artista Egyesület, Újpesti Fűszer- és Vegyeskereskedők Egyesülete, Debreceni Kereskedők és Utazók Egyesülete, Önkéntes Mentőegyesület, Miskolci Kisiparosok és Kiskereskedők Egyesülete, Községi Élelmiszerárúró Üzem, Charité poliklinika, Kispesti Kereskedők Egyesülete, Pápai Lloyd-Társulat, Terézvárosi Polgári Kaszinó, Hűvösvölgyi Park-Szatórium igazgatósága és orvosi kara, Egyesült Piaci és Vásárcsarnoki Iparcikk Keresk. Egyesülete, Magyar Házi-asszonyok Orsz. Gazdasági Szövetsége, Lipótvárosi Társaskör, Bpest Józsefvárosi Kör, Kereskedelmi Utazók Egyesülete, VII. ker. Polgári Kaszinó, Kézműiparosok és Kereskedők Országos Egyesülete, Kereskedelmi Csarnok, Kossuth Lajos-Kör, Rákospalota, Budapesti Borbély-, Fodrász- és Paróka-készítők Ipartestülete, Angol-Magyar Bank, Pesti Magyar Kereskedelmi Bank, Magyar-Olasz Bank, Magyar Általános Hitelbank, Magyar Leszámlító és Pénzváltó Bank, Belvárosi Takarékpénztár igazgatósági.

A társadalom

A politikai, irodalmi, társadalmi és gazdasági élet kiválóságai ezrével és ezrével fejték ki részvétüket az özveggynek és fiának. Egész kötetre lenne, ha valamennyit közölnénk. Így csak néhány részvétáviratot adhatunk:

Ich bitte mein innigstes Beileid anlässlich des Todes Ihres von mir so hochgeehrten Herrn Gemahls entgegennehmen zu wollen. Euer Excellens ergebener,

Erzherzog Wilhelm

A bíboros-herceggímás távirata így hangzik:

Amerikai útjára való indulás előtt mélyeséges részvétét fejezi ki,

dr. Csernoch János

bíbornok, Magyarország herceggímása, esztergomi érsek

Apponyi Albert gróftól a következő távirat érkezett: Fájdalmas szívvel, és az elhunyt iránt őszinte kegyelettel fejezik ki részvétüket,

Apponyi Albert és neje

Rákosi Jenő részvétirata a következő:

Kegyelmes Asszony! En énekeltem el valamikor pályafutásának búcsóadalát, sajnos, én írok róla gyászjelentést is a közönség számára. Isten irgalmassága ereszkedjék le özveggyi fátylára és adjon fiának erőt, hogy Kegyelmes Asszonynak némi vigasztalására lehessen, addig is, amíg az arca telt zavartalan viszontlátás napja elkövetkezik. Szomorú szívvel áldozatos szolgálója,

Rákosi Jenő

Utolsóinak iktatjuk ide ezt a táviratot. *A padovai diákok részvétüket küldik nagy pártfogójuk elvesztése alkalmából.*

Részvétüket nyilvánították természetesen az összes magyar zsidóhittközségek és intézmények, valamennyi demokrata párt tagjai kivétel nélkül. És fájó szívvel búcsúzott az a sok ezernyi ezer magyar, aki könnyes szemmel kísérte utolsó útján Vázsonyi Vilmost vagy küldte fájó sóhaját messze fávölből Budapest felé abban az órában, melyben ennek a nagy magyarnak földi maradványait átadták a haza földjének, melyért élt és meghalt...

A Nemzeti Demokrata Párt és a Központi Demokrata Kör megrendült fájdalommal jelenti, hogy bálványozott vezére,

dr. Vázsonyi Vilmos

ügyvéd,

valóságos belső titkos tanácsos, nyugalmazott m. kir. igazságügyminiszter, nemzetgyűlési képviselő, Budapest székesfőváros törvényhatósági bizottságának tagja, Budapest díszpolgára, a Budapesti Ügyvédi Kamara választmányi tagja, stb.

ez évi május 29-én, reggel hét órakor Badenben, ahol közéleti harcokban megtört egészségét akarta visszaszerezni, váratlanul elhunyt.

Sírjatok testvérek, mert elhidegült az atyai szív, aki miértünk döbögött, és ellobbant a fenékől, nemes lélek, aki szeretettel, védőn és oltalmazón terjesztette fölénk ragyogó szárnyait.

Elsötétült fölöttünk sorsunk égboltja, s úgy érezzük, hogy az ő messzi utakat bevilágító, tündöklő szelleme nélkül vak éjszakában botorkálunk.

Légy velünk nagy bánatunkban, árvák atyja, jóságos Istenünk!

A Wiener Bankverein igazgatótanácsa megállapította az 1925. évi január hó 1-i arany megnyitómérleget, mely az értékpapír- és konzervatív állományoknál lényeges aláértékelések mellett fenmarad 60.000.000 schilling tiszta vagyont tüntet fel, melyből 40.000.000 schilling részvénytörke és 20.000.000 schilling tőketartalék. Egyidejűleg megállapította az 1925. üzletév zárómérlegét, mely 4.488.570,58 schilling tiszta nyereséget eredményez. Az igazgatótanács a folyó évi június hó 21-i közgyűlés elé azt a javaslatot terjeszti, hogy a forgalomban levő 6.000.000 darab, egyenként 3000 korona névértékű részvény ellenében 3:1 arányban 2.000.000 darab egyenként 20 schilling névértékű részvény adassék ki és a forgalomban levő 3000 korona névértékű részvényekre osztalékul — 60 schilling fizetessék.

A „Mercur” Váltóüzleti Rt. folyó évi május hó 27-én megtartott közgyűlése elfogadta az igazgatóság által előterjesztett megnyitómérleget mely szerint a társaság részvénytörkéje 1.000.000 pengőben, tőketartaléka 412.217,99 pengőben állapítottat meg. A forgalomban levő részvények 50:1 arányban 20 pengő névértékű új részvényekké vonatnak össze. A közgyűlés egyúttal jóváhagyta az 1925. üzletév mérlegét és elhatározta, hogy az 1.403.386,740 K tiszta nyereségből — a tartalékok megfelelő dotálása után — az 1925. évi osztalékiszelvény folyó évi május hó 29-étől kezdődőleg 500 K-val váltassék be az intézet pénztáránál.

Laptulajdonos: **Dr. VÁZSONYI JÁNOS**

Felelős kiadó: **Dr. CSERGŐ HUGÓ**

Uzemvezető: **Puskás István.**